

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 25 MEI 1938

No. 1169

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Redactie-adres: Pieter de Hoofweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postcheque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

Blz.

Mededeelingen van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart	388
WERKLOOSHEID VAN KAPITAAL EN ARBEID door Dr. H. M. H. A. van der Valk	389
De twintigjarige Volksraad door Prof. G. Gonggrijp ..	391
De invloeden op de woningmarkt en de gevolgen voor het bouwbedrijf door P. H. het Lam	393
De Rijksmiddelen over April 1938	395
AANTEKENINGEN:	
De werkloosheidsbestrijding in Duitschland in 1933 en 1934 door H. E. B. Schmalhausen	396
INGEZONDEN STUKKEN:	
De consumptiemelkregeling in het Westen des lands door G. J. Ruiter met Naschrift door J. Buter ..	398
Economische lotgevallen van Curaçao door W. Clasië met Naschrift door Mr. W. J. van Balen	400
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland door Dr. J. J. J. Dalmulder	400
ONTVANGEN BOEKEN	401
MAANDDIJFERS:	
Overzicht van den stand der Rijksmiddelen	401
Statistieken:	
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	403, 406
Groothandelsprijzen	404—405

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Groote omzetten waren er in de verslagweek niet, maar er traden toch wel duidelijk tendenzen naar voren, die vrijwel geheel op rekening van den internationalen politieken toestand zijn te schrijven. De Fransche autoriteiten moesten voor het eerst sedert het optreden van de Regeering-Daladier weer op vrij omvangrijke schaal deviezen afgeven om koersdaling eerst te vermijden en daarna binnen zekere grenzen te houden. Deze ommekeer in de tendens voor de Fransche valuta is niet te wijten aan het feit, dat de nieuwe Fransche Regeering nog weinig revolutionnaire budgetaire maatregelen heeft genomen — die toch nauwelijks te vermijden zijn, wil men werkelijk tot een financieele saneering komen — maar grotendeels aan de politieke onrust in Europa, die voor de Fransche Regeering, nu zij meende op monetair gebied een rustpunt te hebben bereikt, wel hoogst ongelegen komt. Terwijl aanvankelijk de koers vrij goed gehandhaafd werd op omstreeks 5.05, was in het begin van de nieuwe week een daling te registreeren tot 5.02. De reserves van het Fransche Egalisatiefonds zijn zeer omvangrijk — zij zijn op circa 15 milliard te schatten — zoodat men een stootje kan velen, maar toch is waarschijnlijk wijs beleid geweest, dat men besloten heeft die reserve op volle capaciteit te houden en zoo mogelijk straks aan te vullen zonder goudoverdracht aan de Banque de France, opdat de operaties van het fonds ook in tijden van koersdruk geheim kunnen blijven en de openbare meening niet door retrocessie wordt opgeschrikt. Ook dit keer zijn de operaties van het fonds zeer discreet en langs indirecten weg uitgevoerd.

Ook de Gulden had vooral in de nieuwe week onder aanbod te lijden. De Pondenkoers steeg een oogenblik tot 9.—, om daarna weer in te zakken te 8.98. Hier geldt hetzelfde als voor de meeste landen in Europa, onder den druk van de politieke verhoudingen trekt een deel van het mobiele kapitaal naar overzee. Onze markt heeft in dat verband voor het eerst na zeer geruimen tijd valutaverkoop door het Egalisatiefonds kunnen registreeren, waaruit blijkt, dat men de daling van den Gulden binnen enge grenzen wil houden. Op een koers van 1.81¼ werden door het fonds Dollars gelaten. Daarna trad weer een kleine reactie in.

Ook de Pondenoteering is ten aanzien van den Dollar flauw. Dit was reeds gedurende de geheele verslagweek het geval. Grosso modo zijn het hier dezelfde motieven, die de vraag naar Dollars beïnvloeden, terwijl repatriatie van Amerikaansch kapitaal, destijds naar Londen gevlucht uit angst voor Dollarkoersval of om fiscale redenen, een rol speelt, hetgeen bij ons practisch een te verwaarloozen factor is. Ook het Engelsche Egalisatiefonds zag zich tot ingrijpen genoopt, op een koers van 4.95¼ werd ingegrepen, zoodat hierna ook daar een kleine reactie kon worden geboekt.

Voor den Belgischen Franc is de stemming wat beter geworden, hoewel de termijnnotering toch erop duidt, dat de onrust nog geenszins geheel is verdwenen. Driemaands-Francs doen nog rond 1.— disagio, hetgeen op jaarbasis omgerekend een ecart van 13 pCt. beteekent.

Onder deze omstandigheden was de goudprijs vast gestemd, zoowel voor baren als munten was er vraag bij hoogere prijzen.

De beleggingsmarkt had evenzeer te lijden onder de onzekere situatie. Oude schuld reageerde, en de 3 pCt. staatsleening 1937 daalde weer beneden pari. Met de wettelijke verhouding van kapitaalvraag en aanbod, die onverminderd een omvangrijk aanbodssurplus vertoont, heeft dit verloop natuurlijk niets te maken. Het aanbod houdt zich terug zoodra er een schijn van onzekerheid in het verdere verloop te bespeuren is.

MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART.

VERSLAG VAN DE WERKZAAMHEDEN OVER 1937.

Administratieve zaken.

Samenstelling van de Commissie.

De heer Paul Charguéraud, juridisch adviseur aan het Ministerie voor Buitenlandsche Zaken van Frankrijk, is op 3 November 1937, tot lid der Commissie benoemd. Bijgevolg was de samenstelling van de Commissie aan het eind van het jaar 1937 als volgt:

Voorzitter: de Heer Jean Gout.

Commissarissen:

Duitschland: .....

België: de Heeren de Ruelle, Woestijn.

Frankrijk: de Heeren Albert Mahieu, Silvain Dreyfus, Herrenschildt, P. Charguéraud.

Engeland: de Heer Keane.

Italië: de Heeren Graaf Martin-Franklin, Sinigalia.

Nederland: de Heeren Kröller, Schlingemann, Telders.

Zwitserland: de Heeren Herold, J. Vallotton.

Met het Secretariaat was aan het einde van het jaar de Chef van het Secretariaat, de Heer Walthier, belast.

De inspecteurs voor de scheepvaart zijn:

voor het Zwitsersche district: de Heer Moor, „Kantonsingenieur“ te Bazel;

voor het district IA, van de Zwitsersche grens tot den mond van de Lauter: .....

voor het district IV, de Nederlandsche wateren: Ir. Schönfeld, Hoofdingenieur-Directeur van den Rijkswaterstaat, te Arnhem.

Vergaderingen van de Commissie en van Comité's.

De Commissie heeft haar gewone zittingen in April en in November gehouden.

Het Comité, belast met de herziening van het Rijnvaartpolitierglement, is in Januari en November 1937 te Straatsburg bijeengekomen.

Verdrag van Mannheim en reglementaire bepalingen.

Noch in het verdrag van Mannheim van 17 October 1868, noch in de gemeenschappelijke reglementen werden wijzigingen aangebracht.

Jaarverslag van de Commissie.

Het jaarverslag van de Commissie over 1936 is bewerkt onder toezicht van het permanente Comité, aan het eind van het jaar 1937 bestaande uit de Heeren Woestijn, Herrenschildt en Schlingemann.

In de April-zitting heeft de Commissie besloten, bij het ontbreken van zekere gegevens, het jaarverslag over 1936, evenals tot dusver, op grond van de door de betrokken administraties officieel verstrekte gegevens te bewerken.

Conferenties en vergaderingen, waarbij de Commissie vertegenwoordigd was.

De Commissie was vertegenwoordigd bij de 31ste vergadering van de „Verein für die Schiffahrt auf dem Oberrhein“, die in Bazel 18 September 1937 werd gehouden.

Technische zaken.

Verhooging van de bruggen bij Straatsburg-Kehl.

In de November-zitting heeft de Commissie kennis genomen van een verklaring der Fransche delegatie, volgens welke de Fransche administratie voor Openbare Werken voor de verhooging van de bruggen bij Straatsburg voorontwerpen heeft doen opmaken. Volgens het ondertekeningsprotocol van het Fransch-Duitsch verdrag van 6 November 1934 zal het programma van uitvoering der werkzaamheden door de betrokken Fransche en de Duitse administraties worden vastgesteld; de Badensche administratie van Karlsruhe heeft nog niet doen weten, op welken datum zij in staat zal zijn, de voor haar rekening komende werkzaamheden te verrichten.

Opruiming van den bovenbouw der brug bij Hüningen.

De Fransche delegatie heeft het plan der werkzaamheden voor de opruiming van den bovenbouw aan de Commissie voorgelegd. De maatregelen, die de Fransche administratie zich voorstelt in het belang der scheepvaart te nemen, zijn geschikt geoordeeld.

Verbetering van den Rijn tusschen Bazel en Straatsburg.

In de November-zitting heeft de Commissie kennis genomen van een verklaring der Zwitsersche delegatie betreffende de normalisatiewerken tusschen Straatsburg en Istein. Gedurende de hooge waterstanden van den zomer 1937 opgeschort, werden de werkzaamheden weer hervat, terwijl de lage winterwaterstanden worden benut om de normalisatiewerken te voltooien en de afdekking der kribben uit te voeren. Dank zij de hooge waterstanden heeft de vaargeul snel de ligging, breedte en diepte aange-

men, die men wenschte te verwezenlijken; de diepte van 2 m onder de gelijkwaardige waterstanden van 1932 is op het geheele te normaliseeren riviervak bereikt, behalve op enkele plaatsen, waar het tekort echter onbeduidend is.

Werken uitgevoerd in den Rijn en de havens gedurende het jaar 1937.

Evenals in vorige jaren heeft de Commissie de opgaven ontvangen betreffende de werken uitgevoerd in den Rijn en in de havens; deze mededeelingen worden in het jaarverslag opgenomen.

Nautische zaken.

Rijnvaartpolitierglement.

Het Comité belast met de algemeene herziening van het Rijnvaartpolitierglement heeft zijn werkzaamheden in 1937 op ettelijke bijeenkomsten voortgezet. In haar April-zitting heeft de Commissie den tekst van een ontwerp-reglement vastgesteld en de beslissing over de aanneming van dit ontwerp naar haar volgende zitting verwezen, ten einde de regeeringen in staat te stellen de mogelijkheid eener invoering van dit reglement door alle Staten te bestudeeren. In haar November-zitting heeft de Commissie kennis genomen van den stand der onderhandelingen tusschen de regeeringen en heeft, omdat deze onderhandelingen nog niet beëindigd waren, aan het Comité opgedragen, zijn werkzaamheden voort te zetten en haar in haar volgende zitting een bericht en eventueele voorstellen voor te leggen.

Reglement betreffende het onderzoek van Rijnschepen.

In den loop van haar November-zitting heeft de Commissie de regeeringen verzocht, haar vóór 1 Februari 1938 haar voorstellen hierover in te zenden en aan het Comité voor de herziening van het politierglement opgedragen, haar te zijner tijd een ontwerp voor een nieuw reglement op het onderzoek voor te leggen.

Minimum-bemanningsafwijkingen in 1937 toegestaan.

De Commissie heeft in de zitting van April kennis genomen van de door de verschillende commissies van deskundigen toegestane afwijkingen van de voorschriften betreffende de minimum-bemanningsafwijkingen.

Volgens de ingekomen mededeelingen hebben die commissies in België, Nederland en Zwitserland geen afwijkingen toegestaan.

De commissie van Straatsburg heeft een vermeerdering met één scheepsjongen gevorderd van de bemanning van 8 vaartuigen, omdat deze waren kanaalschepen van masieven vorm met moeilijk te behaalden en weinig doelmatige uitrusting.

Schipperspatenten.

De Commissie heeft in de zitting van April kennis genomen van de aantallen der in 1936 afgegeven schipperspatenten, te weten: 58 in België, 19 in Frankrijk, 429 in Nederland en 2 in Zwitserland.

De Nederlandsche delegatie heeft in de November-zitting een voorstel gedaan tot wijziging van de bepalingen nopens de uitreiking der schipperspatenten, wat betreft de leeftijdsgrens voor de verkrijging van een patent; de Commissie heeft het onderzoek van dit onderwerp opgedragen aan het Comité belast met de herziening van het Rijnvaartpolitierglement.

Juridische zaken.

Beroepen op de Commissie.

De Commissie heeft in haar hoedanigheid van tweede en laatste beroepsinstantie in vonnissen van Rijnvaartrechtbanken 1 vonnis gewezen in een burgerlijke rechtzaak.

VERSLAG VAN DE ZITTING VAN APRIL 1938 VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART.

De Centrale Commissie voor de Rijnvaart heeft te Straatsburg van 26 tot 27 April 1938 haar voorjaarszitting gehouden, onder voorzitterschap van den heer Jean Gout, buitengewoon gezant.

In de behandeling van de loopende administratieve zaken, heeft de Commissie kennis genomen van het verleen in 1937 van: 54 schipperspatenten in België, 15 in Frankrijk, 632 in Nederland en 3 in Zwitserland; verder zijn in 1937 6 afwijkingen van de voorschriften betreffende de minimum-bemanningsafwijkingen van Rijnschepen in Frankrijk gevorderd; geen enkele afwijking van de voorschriften is gevorderd of toegestaan in België, in Nederland en in Zwitserland.

De Fransche delegatie heeft aan de Commissie medege-deeld, dat op den 6en April 1938 de Fransche en de Duitse Regeering een overeenkomst hebben geteekend, die nog ratificatie behoeft, over de vervanging van zekere schipbruggen door veren op de Fransch-Duitsche grens-

sectie. Van de 10 schipbruggen, die thans op den Rijn bestaan tusschen Bazel en Lauterburg, zullen er 7, nl. die van Markolsheim, Schönau, Rheinau, Gerstheim, Gamsheim, Drusenheim en Selz door veren worden vervangen.

De Commissie heeft besloten de te nemen beslissing over de aanneming van het ontwerp van een nieuw Rijnvaart-politiereglement, samengesteld door het comité met de herziening van dit reglement belast, naar een volgende zitting te verwijzen, omdat de loopende onderhandelingen tusschen de Oeverstaten en België ten aanzien van de wijze, waarop de nieuwe bepalingen in kracht zullen treden, nog niet beëindigd zijn.

Het comité, belast met de herziening van het politiereglement, dat sedert het overlijden op den 11 April, van den heer Herold, Commissaris voor Zwitserland, onder voorzitterschap van den heer Schlingemann, Commissaris voor Nederland, werkt, is met de voorbereiding begonnen van het ontwerp van een nieuw reglement nopens het onderzoek van de op den Rijn varende vaartuigen en vloten, maar kon zijn arbeid nog niet voltooien.

De Commissie heeft een Comité, hetwelk eveneens onder voorzitterschap van den heer Schlingemann zal vergaderen, belast met de taak, het Fransche voorstel tot het samenstellen van een eenvormige regeling van de douanesluitingen der Rijnschepen, te onderzoeken alsmede de wijze, waarop een zoodanige regeling in de oeverstaten en in België kan worden ingevoerd.

De datum van de volgende zitting is bepaald op Donderdag 3 November 1938.

WERKLOOSHEID VAN KAPITAAL EN ARBEID.

De Nederlandsche volkshuishouding bevindt zich in een dilemma. Elk jaar komen groote bedragen aan besparingen beschikbaar, die niet emplot kunnen vinden en werkloos blijven liggen. Het proces van besparingen tot investeringen is reeds eenige jaren volkomen gestoord; de werkloosheid van den arbeid is voor een deel daarvan een gevolg.

Bij kennisneming van de maatregelen, welke ter bestrijding van de werkloosheid worden aanbevolen, treft het ons, dat meestal alleen de geneesmiddelen ter sprake komen, terwijl de oorzaken als volledig bekend worden verondersteld. Men mag toch op zijn minst verwachten, dat eerst een diepgaande analyse van de oorzaken van de groote werkloosheid wordt gegeven. De motiveering, dat het uitvoeren van openbare werken tengevolge van de afzijdigheid van het particuliere initiatief noodzakelijk is, is betrekkelijk eenvoudig, maar lost het probleem slechts gedeeltelijk op.

Met het uitvoeren van openbare werken kan drieërlei doel worden nagestreefd. In de eerste plaats kunnen de openbare werken dienen om de werkloosheid, voortvloeiende uit een tijdelijke inzinking te verminderen; het principe van de „smoothing”. Een ander doel kan gericht zijn op het op gang brengen van het economisch leven (het „ankurbeln”). Ten slotte kunnen de openbare werken dienen om *volledige* werkgelegenheid (full employment) te bereiken. Al naar het gelang van den aard van de depressie (conjuncturele inzinking, secondaire deflatie) en het doel, dat men voor oogen heeft, zullen de maatregelen verschillen. Daarom is het van groot belang de bovengenoemde onderscheidingen voldoende in het oog te houden, mede omdat men veelal alleen of voornamelijk over de therapie spreekt en de diagnose verwaarloost. De oorzaken van de groote werkloosheid zijn vele en het is niet mogelijk om dit uiterst gecompliceerde vraagstuk met één bepaald middel op te lossen. Toch is het van belang bij enkele aspecten nader stil te staan.

Nederland is in hooge mate van de internationale conjunctuur afhankelijk, eenerzijds door de zeer aanzienlijke buitenlandse beleggingen (volgens schattingen is een derde van ons nationale vermogen in het buitenland belegd), anderzijds door de groote beteekenis van handel en verkeer met het buitenland voor onze volkshuishouding. De internationale fac-

toren, die ons economisch leven thans ongunstig beïnvloeden zijn van conjunctureelen en structureelen aard. De laatstgenoemde factoren dateeren reeds van den oorlog; zij zijn echter in de groote depressie in omvang en intensiteit toegenomen. De conjuncturele factoren van internationalen aard hebben in de periode 1929—1933 een zeer nadeeligen invloed uitgeoefend; de geringe verbetering van de internationale conjunctuur van 1934 tot 1936 heeft onze volkshuishouding voor groote inzinking behoed; van midden 1936 tot midden 1937 viel de verdere verbetering van de internationale conjunctuur samen met de opleving in ons land; sedert het derde kwartaal van 1937 bewegen en de internationale en de nationale conjunctuur zich weer in dalende richting.

Tegenover de *werking* van de internationale factoren staat ons land in het algemeen machteloos. Hierbij zij echter onmiddellijk opgemerkt, dat ons land door de aanpassingspolitiek, die in haar uitwerking op het economisch leven *restrictief* was, de uitbreiding van den wereldhandel heeft geremd in plaats van gestimuleerd (men vergelijk de handelsbeweging van het Sterlingblok en het Goudblok van 1933 tot midden 1936). De positie van Nederland als crediteurland vereischt, in tegenstelling tot genoemde periode, een zoodanige politiek, dat de nationale doeleinden met de internationale kunnen samengaan.

Want al is de werking van de internationale factoren thans ongunstig voor onze volkshouding, dan beteekent dit niet, dat de gevolgen ook van denzelfden aard moeten zijn. Nederland kan tot op zekere hoogte een zelfstandige economische politiek voeren, die ook internationaal een gunstige invloed kan hebben.

Van 3 à 4 jaren betrekkelijk gunstige internationale conjunctuur heeft het Nederlandsche bedrijfsleven slechts één jaar geprofitteerd en zich daardoor onvoldoende kunnen herstellen. De verschuivingen, die in onze volkshuishouding zijn ingetreden zijn, van dien aard, dat de weerstand is verzwakt. In verband hiermede hoort men in sommige kringen thans het argument, dat de devaluatie van den Gulden weinig heeft geholpen. Oppervlakkig beschouwd schijnt dit juist, maar de oorzaken liggen niet bij de devaluatie, doch veel vroeger. Enkele maanden vóór de devaluatie hebben wij er o.a. de aandacht op gevestigd, dat de ongunstige factoren van de aanpassingspolitiek *in de toekomst* nog duidelijk naar voren zouden komen en dat ons land nog voor geweldige moeilijkheden zou komen te staan, ook indien een herstel zou zijn ingetreden.¹⁾ De devaluatie heeft ons land juist weer in de internationale conjunctuurbeweging ingeschakeld. Hier heeft tot op zekere hoogte ook een wisselwerking plaats gevonden.

Een van de nadeelen van de aanpassingspolitiek was het dualisme tusschen de budgetaire en economische politiek. Het begrotingsevenwicht moest verzekerd worden; daarvoor werden de belastingen verhoogd zonder rekening te houden met de gevolgen voor de werkgelegenheid. Het resultaat is geweest, dat en groote werkloosheid en groote tekorten ontstonden. De samenhang tusschen beide verschijnselen is duidelijk. Daarom moet de belastingpolitiek van de afgelopen jaren herzien worden in het licht van de werkgelegenheid. Zij moet niet uitsluitend gericht zijn op het verkrijgen van een evenwicht in de begroting, maar een belastingverlaging, die de werkgelegenheid stimuleert en past in het kader van de algemeene economische politiek, moet worden nagestreefd. Dit beteekent dus niet een algemeene belastingverlaging. Het zou zelfs mogelijk kunnen zijn, dat verlaging en verhooging van belastingen tegelijkertijd plaats vinden.

Het uiteindelijke doel moet gericht zijn op werkverruiming, maar hetgeen aan den eenen kant gewon-

¹⁾ Praeadvies van de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek 1936 (blz. 185/187).

nen wordt door het uitvoeren van openbare werken, kan aan den anderen kant verloren gaan door een terugslag in het particuliere bedrijfsleven. De Regeering is, gezien de Memorie van Antwoord op het wetsontwerp inzake de verhooving van het crediet voor werkverruiming, hiervan ook overtuigd. Daarom verwondert het ons, dat de bestrijding van de werkloosheid uitsluitend is gericht op het uitvoeren van openbare werken en het particuliere initiatief, afgezien van de tot dusverre genomen maatregelen niet wordt begunstigd.

Het particuliere initiatief heeft in de laatste 8 à 9 jaren in Nederland onder zeer ongunstige omstandigheden moeten werken. Weliswaar zijn talrijke maatregelen getroffen ter bescherming van het bedrijfsleven, maar deze waren voornamelijk van defensieve aard; voor een groot deel bescherming tegen directe en *indirecte* gevolgen van de monetaire politiek. In het algemeen kan men niet zeggen, dat het bedrijfsleven in Nederland in de laatste jaren rust en zekerheid heeft gehad. Voor zoover dit ongunstige verschijnsel een gevolg is van *nationale* oorzaken, raakt het onmiddellijk het vraagstuk van de werkloosheid. De meest doeltreffende bestrijding van de werkloosheid is nog steeds het herstel van de particuliere bedrijvigheid. Daaraan hapert het hier te lande en daarom is het te betreuren, dat de nieuwe zoo juist door de Regeering aangekondigde politiek tot bestrijding van de werkloosheid te eenzijdig op de staatsinvesteringen den nadruk legt.

Blijkens de bovengenoemde Memorie van Antwoord, slaat de Regeering een geheel nieuwen koers in. De centralisatie van de werkloosheidsbestrijding is hiervan een uitvloeisel. Deze nieuwe koers volgt uit de woorden, „dat de Regeering de openbare werkenpolitiek niet ziet als een crisisvoorziening van betrekkelijk geringen duur, maar als een voorziening, welke op langen termijn zal hebben bij te dragen tot het verschaffen van arbeid”. M.a.w. niet alleen de *conjunctureele*, maar ook de *structureele* werkloosheid zal worden bestreden. Daaruit volgt, dat de eerste twee genoemde doeleinden van de openbare werkenpolitiek — de z.g. „smoothing” en het „ankurbeln” — volgens de Regeering niet toereikend zijn. Dit feit is buitengewoon belangrijk, want het plaatst ons onmiddellijk voor de vraag onder welke voorwaarden het ideaal van volledige werkgelegenheid kan worden bereikt.

Dit ideaal is bij een dalende internationale conjunctuur niet te bereiken in een maatschappijvorm, zooals deze op het oogenblik in Nederland bestaat. Daarvoor is een volledige macht en controle over het economisch leven noodzakelijk. De Regeering zet een eerste stap op dezen weg, enerzijds door de centralisatie van de instanties, die met de bestrijding van de werkloosheid zijn belast, anderszijds door de bespoediging van de onteigeningsprocedure. Dit is het begin; om het werkloosheidsvraagstuk echter geheel op te lossen, zal een grotere macht over lagere gemeenschappen, individuele personen en het bedrijfsleven noodzakelijk zijn. Dit opent de weg naar een volledige staatsconjunctuur met alle consequenties daarvan op het gebied van bedrijfsvrijheid, belastingen, loonen, prijzen, geld- en kapitaalmarkt enz.

Wij meenen goed te doen dit uiterste even voor oogen te stellen, omdat het ideaal van volledige werkgelegenheid in de huidige omstandigheden slechts te bereiken is bij een steeds verdergaande staatsinterventie, die niet bevorderlijk is voor het bedrijfsleven. Op dit punt vertoont de genoemde Memorie van Antwoord helaas een leemte.

Eenerzijds wordt in de eerste plaats alle heil verwacht van het behoud en de uitbreiding van de werkgelegenheid in het bedrijfsleven, waarop verschillende malen de nadruk wordt gelegd, anderzijds wordt met geen enkel woord melding gemaakt, hoe het bedrijfsleven zich kan ontplooiën. Integendeel de Re-

geering houdt rekening met een verderen achteruitgang van de werkgelegenheid in het particuliere bedrijfsleven! Gezien de ontwikkeling van de internationale en nationale conjunctuur ligt een dergelijke ontwikkeling, zoodra de seizoenstop van de werkgelegenheid over eenige maanden is bereikt, voor de hand. Er is evenwel alle reden voor de vraag of er naast het uitvoeren van openbare werken geen mogelijkheden voor een uitbreiding van de particuliere werkgelegenheid zijn.

Investeringmogelijkheden in den particulieren woningbouw.

De bouwbedrijvigheid beweegt zich sedert eenige jaren op een laag niveau. Een onderzoek¹⁾ door ons naar de recente ontwikkeling op de woning- en hypotheekmarkt ingesteld, heeft aan het licht gebracht, dat de financiering van den woningbouw thans voor een belangrijk deel kan plaatsvinden met middelen, die door aflossing uit den bestaanden woningvoorraad vrijkomen. Het gedeelte van de besparingen, dat vroeger naar den woningmarkt afvloeide, moet thans in andere richting emplooi zoeken, hetgeen niet mogelijk is en dus tot hoarding leidt. Hoewel op het oogenblik door verschillende levensverzekeringsmaatschappijen zelf de bouw van woningen ter hand wordt genomen, is deze nog niet voldoende om de vroegere verhoudingen te herstellen.

Afgezien van het feit, dat de bouw van woningen zich in de laatste jaren op een laag niveau heeft bewogen, schijnt ook op het gebied van reparaties en onderhoud een niet onaanzienlijke achterstand te zijn ontstaan. De achterstand in den woningbouw is voor een gedeelte een gevolg van de hoge lasten²⁾, die op het huizenbezit drukken, en van de verminderde *totale* koopkracht van de bevolking. Het gebrek aan investeringlust is dus op dit gebied vrij duidelijk het gevolg van te hoge vaste lasten. Een verlaging van deze lasten, gepaard gaande met de zekerheid, dat daardoor de investeringen toenemen, leidt tot meerdere werkgelegenheid. Wij brengen dit voorbeeld vooral naar voren, niet alleen omdat op dit gebied nog een groote reserve voor particuliere investeringen ligt, maar ook omdat het onmiddellijk samenhangt met een ander zeer belangrijk vraagstuk, n.l. de gedwongen werkloosheid van het kapitaal in Nederland.

Aanhoudende deflatie in Nederland.

In het begin van onze beschouwingen hebben wij gewezen op de storing van het proces van besparingen tot investeringen. Het bovenstaande voorbeeld heeft aangetoond, dat de investeringen in den woningbouw zich in de laatste jaren op een zoo laag niveau hebben bewogen, dat de besparingen zich slechts voor een zeer gering gedeelte naar dit gebied konden bewegen. Hetzelfde is het geval met de Overheid. De Staatsschuld is in de laatste jaren per saldo niet gestegen, hetgeen evenwel niet beteekent, dat de Overheid geen investeringen heeft doorgevoerd. Een deel van de staatsinvesteringen wordt namelijk uit belastingen gefinancierd (o.a. Verkeersfonds). De overheidsinvesteringen waren echter in de laatste jaren onvoldoende. Daarom is de aangekondigde en reeds plaatsvindende uitbreiding van de staatsinvesteringen (bewapening en de uitvoering van openbare werken op grotere schaal) toe te juichen, mede omdat daardoor een deel van het kapitaal niet langer werkloos blijft liggen.

Deze ontwikkeling is namelijk volkomen logisch. De besparingsgewoonten in Nederland zijn van dien aard, dat niet alleen de Overheidsschuld moet stijgen, doch dat ook de woningbouw op een zoo hoog niveau moet worden gehandhaafd, dat een deel van

¹⁾ Dit onderzoek is voor een belangrijk deel gebaseerd op schattingen; het gaat hierbij echter niet in de eerste plaats om volkomen nauwkeurige gegevens, maar om de tendens.

²⁾ Wij hebben hier het oog op tarieven en belastingen.

de jaarlijkse besparingen naar de woningmarkt, hetzij direct of indirect via de hypotheekmarkt, kan afvloeien. Immers, de sociale overheidsfondsen zijn in haar beleggingen beperkt tot publiekrechtelijke fondsen en de hypotheekmarkt.¹⁾ De groote financiële instellingen en fondsen (spaarbanken, levensverzekeringmaatschappijen, particuliere fondsen enz.) volgen deze beleggingsgewoonten. Elk jaar moet dus een zeer belangrijk deel van de besparingen op deze gebieden emplooi vinden. Groote bedragen aan besparingen zijn in de laatste jaren opgepot, omdat er geen investeringsmogelijkheden waren en dit ongunstig verschijnsel heeft de werkloosheid van den arbeid in de hand gewerkt. Om deze reden alleen is een stijging van de staatsschuld als gevolg van de openbare werken-politiek in de huidige omstandigheden volkomen te verdedigen. De storing van het proces van besparingen tot investeringen heeft, hoewel de aanpassing reeds bijna 2 jaar is geëindigd, aan het deflatieproces nog geen einde gemaakt.

Openbare werken-politiek en monetaire politiek.

De vicieuze cirkel van deflatie, groote werkloosheid, lage belastinginkomsten moet worden doorbroken. De politiek van het uitvoeren van openbare werken op groote schaal is een eerste begin, maar niet voldoende. Zij moet gesteund worden door het stimuleeren van het bedrijfsleven, eenerzijds door lastenverlaging, anderzijds door het scheppen van voorwaarden tot productieuitbreiding. Daartoe is in de eerste plaats rust en vertrouwen noodig, maar verder ook de zekerheid, dat de algemeene prijsdaling voorloopig tot het verleden behoort. Deze factor is van groot belang, omdat het middel van aanpassing thans niet meer kan worden toegepast; de weerstanden zijn daarvoor te groot geworden. Bij een verdere aanzienlijke prijsdaling zal, indien de staatsinterventie niet voldoende is, ook de monetaire politiek ingeschakeld moeten worden.

De vraag rijst, of met de uitvoering van openbare werken een volledige werkgelegenheid kan worden bereikt, zonder aanzienlijke spanningen in de betalingsbalans. Wij betwijfelen dit sterk, indien niet tevens het bedrijfsleven nieuwe impulsen ontvangt om den ingetreden terugslag niet alleen op te vangen, maar bovendien nog over de geheele linie beschouwd, tot expansie te kunnen overgaan. Verlaging van lasten enz. opent daartoe de mogelijkheden. Een tekort op de begroting uit dien hoofde kan worden aanvaard, en omdat de deflatorische invloeden op deze wijze kunnen worden gecompenseerd en omdat een toenemende bedrijvigheid tot hoogere belastingopbrengsten voert. Een opleving in het particuliere bedrijfsleven vermindert ook het gevaar van hoarding, waarvan de gevolgen voor de werkloosheid zoo ernstig zijn.

Bovendien heeft dit het voordeel, dat de werkverruiming niet alleen van den Staat, doch ook van het bedrijfsleven uitgaat. Deze psychologische factor moet niet worden onderschat. De aanval op de werkloosheid moet over de geheele linie worden ingezet en daartoe kan het bedrijfsleven in hooge mate medewerken, indien er winstmogelijkheden zijn.

De bestrijding der werkloosheid is een uiterst gecompliceerd vraagstuk, omdat nationaal zoowel als internationaal groote onzekerheden bestaan. In deze omstandigheden is een strategische economische politiek noodzakelijk; het plan ter bestrijding van de werkloosheid staat vast, maar de uitvoering zal, al naar gelang van de ontwikkeling in binnen- en buitenland, wijziging moeten ondergaan. Hoe meer echter het herstel van het bedrijfsleven wordt gestimuleerd, hoe eerder Nederland zich weer bij een opgaande internationale conjunctuur zal kunnen aansluiten.

v. d. V.

¹⁾ Wij laten hier het vraagstuk van de nadeelen van de fondsvorming buiten beschouwing.

DE TWINTIGJARIGE VOLKSRAAD.

Op 18 Mei 1918 had de plechtige opening plaats van de eerste zitting van de Volksraad. De twintigjarige heeft recht op een feestelijke herdenking, omdat hij gegroeid is tot een der belangrijkste organen van de Nederlands-Indische Overheid en samenleving, omdat hij veel en hard gewerkt heeft, omdat Nederlands-Indië zonder de Volksraad wezenlijk anders zou zijn, althans spoedig anders zou worden dan met hem, en omdat de tegenwoordige Volksraad met zijn Commissie van Gedelegeerden belangrijker is dan de Volksraad in 1918 was.

Ook de populariteit van de Volksraad heeft in onze dagen natuurlijk enigszins geleden onder de bijna overal verminderde eerbied, die men voor soortgelijke of vergelijkbare instellingen heeft. Dat kon moeilijk anders. Maar men kan zich niet voorstellen, dat er in Indië één enkele stem van gezag gehoord zal worden, die zou betogen, dat de Volksraad een mislukking is geweest of zijn tijd gehad heeft en maar liever moet verdwijnen. Deze constatering is belangrijk, omdat de vraag: Is Indië eigenlijk wel een land waarin een „volwaardig” parlement met ministeriële verantwoordelijkheid goed en veilig zou kunnen functioneren? ontkennend beantwoord moet worden. Neen, wanneer men onder een „volwaardig” parlement wil verstaan een volksvertegenwoordiging, die de departementshoofden het regeren onmogelijk kan maken en tot aftreden dwingen om hen plaats te doen maken voor ministers, die regeren volgens het door de oppositie uit de vertegenwoordiging gewilde beleid, dan is Indië geen land voor zulk een vertegenwoordigend lichaam. Want vooreerst zouden voor het veilig en goed functioneren van zulk een parlement vervuld moeten zijn allerlei voorwaarden betreffende volksoontwikkeling, vorming der publieke opinie, volksvoorlichting in pers en vergaderzaal en vereniging, volksziel en -temperament en belangstelling voor de publieke zaak, voorwaarden die in Indië — dat hierin overigens niet veel verschilt van meer dan een Westers land — gedeeltelijk wel maar gedeeltelijk ook niet vervuld zijn. Maar meer nog klemt het bezwaar, dat voor het goed functioneren van een „volwaardig” parlement deze fundamentele eis vervuld moet zijn, dat de leden van het parlement zich ten slotte gevoelen als vertegenwoordigers van één volk of natie, één willen blijven hoe groot ook hun onderlinge verschillen mogen zijn in belang en levensbeschouwing, en dus ook steeds bereid zullen moeten zijn om oplossingen te zoeken die de „samenleving” der vertegenwoordigden intact laat en hun fundamentele mensenrechten eerbiedigt. In de practijk komt deze fundamentele eis hierop neer, dat men bereid is de rechten der „minderheden” te eerbiedigen. Is aan deze eis niet voldaan, dan bestaat er ook geen eigenlijke waarborg dat de meerderheid haar macht niet zal misbruiken om de minderheid de nek om te draaien en heeft het parlement zijn diepste zin en bestaansredenen verloren, heeft het althans alle betekenis verloren als een der organen tot verwerkelijking der maatschappelijke vrijheid.

In Indië is ook aan deze meest fundamentele eis niet voldaan. Zelfs indien men de Europeanen en Vreemde Oosterlingen uit Nederlands-Indië weg zou denken, zou er geen waarborg bestaan dat een „volwaardig” parlement daar *in beginsel* goed zou functioneren. Want er zijn wel Indonesiërs, maar er is geen Indonesische natie. Er is ook nog geen daadwerkelijke, efficiënte Indische burgerschapszin bij de grotere massa's. Er is dus ook geen redelijke grond om aan te nemen, dat de inheemse volken van Indië zich als één natie gevoelen, en bij voorkomende belangenconflicten steeds naar oplossingen zouden zoeken, die de eenheid niet zouden aantasten. Dit geldt natuurlijk a fortiori voor Indië zoals het is, met zijn niet-inheemse bevolkingsgroepen.

Maar waarom zou men moeten aansturen op een

„volwaardig parlement”? Het woord betekent eigenlijk niets anders dan „van Engels maaksel”, of „naar Engels model”. Een Volksraad die zich ook in het vervolg blijft ontwikkelen in overeenstemming met de structuur, het karakter, de behoeften en de mogelijkheden van het eigen land, is uit den aard der zaak de beste. Al te veel is Indië geschaad door gedachte-loze copie van Europese waar. Geen „volwaardig” parlement, maar juist daarom geen minderwaardige Volksraad! Is het niet veelzeggend, dat juist de belangrijkste datum in de ontwikkelingsgeschiedenis van de Raad, de instelling van het College van Gedelegeerden, te danken aan het beleid van minister S. de Graaff tegen de wens van Leiden in, zo veel bevrediging bracht en zo alzijdige waardeering vond? Dat kwam eenvoudig omdat de instelling van het College van Gedelegeerden zo volkomen rekening hield met de beperkte mogelijkheden die Indië biedt bij het vinden van geschikte mensen die elk jaar lang genoeg in het centrum aanwezig kunnen zijn.

Een eerste voorwaarde voor het goed blijven functioneren van de Volksraad is, dat hij de „eenheid” van Indië blijft dienen, hetgeen zich zal moeten uiten in cerbiediging van de rechten der minderheden.

Maar is deze eis niet in strijd met het dualistisch karakter van Nederlands-Indië? Dat dualistisch karakter is zozeer een grondtrek van de Indische samenleving, dat men mag vragen of het niet onlogisch is dat een zó dualistische samenleving een vertegenwoordiging vindt in één Volksraad. Het antwoord moet luiden, dat de Volksraad niet alleen vertegenwoordigend orgaan der samenleving is, maar ook een belangrijk orgaan der Overheid. En er kan in het meest dualistische land ten slotte maar één overheid zijn. Van het geringste desahoofd af tot den Gouverneur Generaal toe functioneert elke overheidsinstantie en elke gezagsdrager ten behoeve van geheel Indië. Een desahoofd dat in kritieke tijden zijn plicht verwaarloost, schaadt niet alleen zijn dorpsgemeente, maar kan de gehele samenleving in gevaar brengen, wellicht de niet-inlandse delen der samenleving nog meer dan de inlandse. En zo geldt ook van alle rechters, scholen, ziekenhuizen enz., onverschillig of zij bestemd zijn voor inlandse of niet-inlandse justiciabellen, leerlingen, verpleegden, dat zij met hun werkzaamheid de gehele samenleving dienen. Zelfs in gedachten zou men geen grens kunnen trekken door het Indische overheidsapparaat — dit woord in de ruimste zin genomen — en zeggen: dit deel functioneert voor de inheemse, dat deel ten behoeve van de westerse sfeer. Een dualistisch land, maar met één overkapping en één overheid; daarom ook één Volksraad. En de Volksraad zal de eenheid van Indië blijven willen en dienen, of hij zal niet zijn.

Ondanks de zogenaamde „inlandse meerderheid” in de Volksraad — hij telt zoals men weet 30 inheemse leden, 25 Europeanen, 5 vreemde Oosterlingen en een (Europese) voorzitter — heeft het Europese element een sterke positie. Deze sterke positie is natuurlijk niet in overeenstemming met de sterkte der bevolkingsgroepen van Indië, maar waarom zou men juist deze overeenstemming moeten eisen? Zo'n eis zou niet anders zijn dan goedkope, gedachteloze namaak van wat in enige Westersé landen te vinden is. De relatief sterke positie van het Europese element in de Volksraad is in overeenstemming met de betekenis, die dat element in het land en het bestuur inneemt, en deze overeenstemming is het, die logisch verantwoord is. Ze heeft daarbij nog de volgende voordelen.

Niemand kan ontkennen, dat het moeilijk is 61 Volksraadsleden te vinden, wier meerderheid zulke figuren zijn, dat de Raad voldoende gezag en eerbied afdwingt. Bij een aanzienlijke inkrimping van het Europese element zou het zeer veel moeilijker worden om een Volksraad van standing samen te stellen, omdat van de vele Indonesiërs, die ongetwij-

feld de capaciteiten hebben om een goed Volksraadslid te zijn, er nu eenmaal weinige beschikbaar zijn: de maatschappij zou hen niet aan het College van Gedelegeerden en zelfs niet aan de Volksraad kunnen afstaan zonder ongerief en nadeel voor haarzelf, de samenleving.

Maar er is meer voordeel verbonden aan een sterke positie van het Europese element. Men heeft dikwijls opgemerkt, dat in de Volksraad als regel een zakelijke atmosfeer heerst. Dit is ongetwijfeld goeddeels te danken aan de invloed van het Nederlandse element. Het Nederlandse volkskarakter kenmerkt zich door nuchterheid — een eigenschap, die bij wijlen sterke bewogenheid niet behoeft uit te sluiten — en de Hollander is meestal geen goed redenaar. Beide, nuchterheid en geringe eloquentie, kunnen ten goede komen aan de zakelijkheid, die in de Volksraaddebatten heerst. Dat de nuchterheid een voordeel is, zal geen betoog behoeven. Dat de geringe eloquentie een voordeel is, zal minder gemakkelijk worden ingezien en toegegeven. Toch meen ik dat dit in beginsel moet worden beaamd, al kan men het uit de korte, twintigjarige ervaring van de Volksraad niet afleiden.

Een geboren redenaar is hij, die met zijn gesproken woord weet te boeien, ook als hij niets te zeggen heeft. Vindt men dit redenaarschap bij mensen, die een geweten hebben en bekwaam zijn, bij mensen dus die hoog staan door gaven van hart en verstand, dan is het samengaan van deze superioriteit met de redenaarsgave een gelukkig toeval: hun invloed kan er alleen maar des te groter om worden en dit is een zuiver voordeel voor de samenleving. Maar de kansen zijn even groot, dat de redenaarsgave wordt gevonden bij middelmatigen en zelfs bij windbuilen en minderwaardige karakters. Preciezer gezegd: de kans op het gelukkige samengaan der redenaarsgave met de superieure geest is nog veel kleiner dan de toch reeds geringe kans op superieure geesten. Wie geen goed redenaar is, zal er — ceteris paribus — eerder toe komen alleen dan te spreken als hij werkelijk de feiten bestudeerd en iets te zeggen heeft. Voor de geboren redenaar is de verleiding veel groter het woord te gaan voeren als hij eigenlijk moest zwijgen. De Volksraad is een college waarin nu eenmaal veel gepraat wordt en ook moet worden. Daarom is, evenals in al dergelijke lichamen, de eloquentie een voortdurende bedreiging van zijn deugdelijke werkzaamheid. Hoe geringer het aantal geboren redenaars in de Volksraad, hoe groter — bij gelijke aanwezigheid van superieure geest — de kans dat hij niet ont-aardt tot een praatcollege in de slechte zin des woords¹⁾. De geboren redenaars onder de Javanen, Soendanezen en Maleiers — om alleen deze te noemen — zijn ongetwijfeld veel talrijker dan onder de Hollanders. De ruime aanwezigheid van deze kan ook om die reden een voordeel zijn. Ook het feit, dat de debatten bijna steeds in het Nederlands gehouden worden, werkt selectief, werkt remmend op de eloquentie der Indonesiërs en Vreemde Oosterlingen en acht ik, althans in de huidige periode, een voordeel.

Het bovenstaande geldt principieel en wordt gezegd met het oog op de toekomstige ontwikkeling, die men voor de Volksraad zich denkt of wenst. Wie alleen op het twintigjarige verleden van de Raad terugziet, moet erkennen, dat zijn inheemse leden, als groep, de zakelijkheid, de bescheidenheid en de zelfbeperking bij het spreken beter hebben betracht dan de Europese leden als groep, onder wie er zelfs verschillende geweest zijn die wel slechte redenaars

¹⁾ De schrijver is dus overtuigd, dat een volk, wil het een deugdelijke moderne democratie hebben, beter weinig dan veel geboren redenaars kan voortbrengen. Soortgelijke bezwaren gelden, mutatis mutandis, tegen de aanwezigheid van schrijverstalent bij minderwaardige geesten. Deze laatste zijn het, die de standing van de pers bedreigen. Veel minderwaardige geesten die goed kunnen praten en schrijven zijn voor de publieke zaak van een land, en meer dan die: voor het gehele volk, de pest.

waren maar daarin zelden een aanleiding vonden om kort en zakelijk te zijn.

Het belangrijkste echter, dat aan de voornamste plaats van het Nederlandse element in de Volksraad verbonden is, blijft uit den aard der zaak het feit, dat behalve in de steeds nodige aanwezigheid van vooraanstaande rustige inheemsen daarin een waarborg schuilt, dat de band van Indië met Nederland niet lichtvaardig wordt losgewoeld. Die band is voor Indië zo essentieel, hij betekent zo ontzaglijk veel voor tal van, in de eerste plaats ook door de inlandse nationalistten gewilde en gewaardeerde culturele instellingen, geestelijke goederen, levens- en groeiprocessen van Indië, dat men niet alleen kan zeggen, dat Nederlands-Indië, maar ook dat Indië zonder die band Indië niet meer zou zijn. En ook de Volksraad niet. Een Volksraad die de verankering van Indië in het Koninkrijk loswoelt, graaft zijn eigen graf. De Volksraad zal dan ook de band met Nederland eerbiedigen of hij zal niet zijn. — Dat het eerbiedigen van die band volstrekt niet betekent, dat men het belang van Indië achterstelt bij dat van Nederland, of Indië zijn eigen leven en ontwikkeling niet gunt, behoeft geen betoog. Onder hen, die voor het belang van Indië het scherpst weten op te komen, zijn overtuigde voorstanders van de handhaving van die band, niet alleen „voorlopig” maar voor goed.

Zoals zelfbeheersing voorwaarde is voor duurzame kracht, zo zijn ook voor de Volksraad, evenals voor het „volwaardige” parlement, zelfbeheersing en zelfbeperking voorwaarden voor zijn kracht, zijn duurzame invloed en zijn goede functionering. Veel hebben moderne Westerse parlementen hiertegen gezondigd. Te weinig heeft men begrepen, dat het geheim der maatschappelijke vrijheid te zoeken is in de juiste beperking der vrijheden. Beperking van de bevoegdheid en de vrijheid van de volksvertegenwoordiging door de organieke wet is natuurlijk onvermijdelijk, maar ook haar zelfbeperking, zelfcritiek en zelfbeheersing zijn nodig. Zonder deze dreigt sensatiepolitiek in plaats van zakelijke, prikkeling der instincten in plaats van heerschappij van redelijk besef, eenzijdige vechterij voor groepsbelangen met veronachtzaming van grotere algemene belangen, kabinetten-omkegelarij in plaats van wil tot goed beleid. Gelukkig hebben deze euvels de Volksraad nog niet aangetaast en kunnen zij hem niet aantasten bij een krachtig en zelfbewust regeringsbeleid. Op twee punten echter zal ook de Volksraad de nodige zelfbeheersing moeten betrachten.

Het aantal klachten dat bij de Volksraad binnenkomt is zeer groot, zo dat men wel van een klachtenbureau moest gaan spreken. Een volksvertegenwoordiging en ook de Volksraad, behoort aan klachten alleen dan tijd en aandacht te besteden, indien er aanleiding is te vermoeden, dat de klachten symptoom zijn van een sociale misstand. Is dat vermoeden niet gewekt, dan behoren de klagers onverbiddelijk verwezen te worden naar de plaatselijke rechterlijke of bestuursinstanties. Een Volksraad is er voor de bespreking van het algemene regeringsbeleid en de ontworpen ordonnanties en mag zich niet verlagen tot een klachtenbureau.

Ook bij zijn medezeggingschap over de begroting zal de Volksraad zich moeten hoeden voor de veelbegane fout de regeringen door vragen en nog eens vragen te brengen tot overmatige staatsuitgaven.

De Volksraad heeft bij zijn tegenwoordige bevoegdheden volop gelegenheid tot ontplooiing en zelfs tot ontwikkeling van zijn aanzien, macht en functies. Wat verruiming behoeft is niet zozeer de macht van de Volksraad als wel die van de Indische Regering in ruimere zin, waarvan ook de Volksraad een deel uitmaakt. En voor die ontplooiing en ontwikkeling is niet zozeer nodig de een of andere herziening der organieke wet als wel een bepaalde heiging en houding van die belangrijke en bijna ondefinieerbare figuur: de Minister van Koloniën.

G. GONGORIJP.

DE INVLOEDEN OP DE WONINGMARKT EN DE GEVOLGEN VOOR HET BOUWBEDRIJF.

Staatsinterventie op de woningmarkt.

De geheele woningmarkt te behandelen zou buiten het kader van een tijdschriftartikel vallen. De woningen toch boven een bepaalde huurklasse — villa's, heerenhuizen en groote flatwoningen — kunnen gevoegelijk buiten beschouwing blijven, daar de invloeden op de markt voor deze woningen zoo goed als geheel worden beheerscht door het spel van vraag en aanbod. Anders is het echter met de arbeiders- en kleine middenstandswoningen. In de voorziening daarvan zijn in de laatste jaren krachten werkzaam, die even zoovele ontwrichtende factoren voor de woningmarkt beteekenen.

In de eerste plaats is sinds de invoering van de woningwet van 1901 de politiek in het vraagstuk van de volkshuisvesting binnengesloopen. Dit kwam het sterkst tot uiting in de na-oorlogsche jaren, toen tengevolge van de hooge bouwkosten gedurende een reeks van jaren niet rendabel gebouwd kon worden, waardoor een nijpende woningnood ontstond; Rijk en Gemeente moesten toen steunen om den woningbouw weer op gang te brengen.

De maatregelen door de landelijke overheid genomen, bedoelden allereerst het stichten van noodwoningen te bevorderen. Hieraan werd in de jaren 1918 tot en met 1922 totaal ongeveer f 12 miljoen bijgedragen. Ingevolge K.B. van 19 Juli 1918 werden ter bevordering van de particuliere bouwnijverheid bij den bouw van arbeiders- en kleine middenstandswoningen rijksbijdragen à fonds perdu verleend. In de jaren 1919 en 1920 werd daarvoor rond f 2½ miljoen beschikbaar gesteld.

Al deze maatregelen en besluiten waren echter nog van beperkte draagwijdte. Het K.B. van 8 November 1920 leidde evenwel een reeks maatregelen in, die van zeer grooten invloed zouden zijn op het verloop der woningmarkt en op de verhouding van huurprijs tot inkomen. Door genoemd K.B. werd het mogelijk gemaakt een premie à fonds perdu te verkrijgen van maximaal f 2500 per gestichte woning. Als gevolg van dit besluit werd reeds in 1921 rond f 67 miljoen aan premies verleend. Bij genoemd K.B. werd het tevens mogelijk gemaakt, onder garantie van de betreffende gemeente, aan bouwondernemers rijksvoorschotten te verstrekken onder eerste hypothecair verband. Daarnaast werden voor honderden miljoenen voorschotten verleend aan woningbouwverenigingen voor de stichting van arbeiders- en kleine middenstandswoningen.

Het spreekt vanzelf, dat door al deze maatregelen de normale functioneering der wet van vraag en aanbod buiten werking werd gesteld. Het gevolg was echter, dat de nijpende woningnood binnen een paar jaar gelenigd was.

Abnormale stijging der huren.

Een begeleidend verschijnsel was de buitengewone stijging der huurprijzen. Zoodra er gebrek aan woningen ontstond, stegen de huren der vóór-oorlogsche woningen onrustbarend, welke stijging echter geremd en binnen bepaalde grenzen werd gehouden door de huurcommissie-wetten. De huren der nieuw gebouwde woningen, welke buiten deze wetten vielen, gingen daar nog ver boven uit, zoodat een middenstander, die gewend was, vóór den oorlog f 20 tot f 24 per maand voor zijn woning te betalen bij het huren van een nieuwe woning genoodzaakt werd f 50 tot f 80 neer te tellen.

De huren der nieuwe arbeiderswoningen stegen in dezelfde verhouding. In de jaren 1910 tot 1914 bedroegen de huren van nieuwe arbeiderswoningen f 2.80 tot f 4, terwijl in 1921 en nog lang daarna de arbeidersbouwverenigingen, de particuliere ondernemers zoemde de Overheid een woninghuur van f 6 tot f 10 per week blijkbaar verantwoord achtten, daar

door het verstrekken van voorschotten onder eerste en tweede hypothecair verband de bouw van deze woningen door de Overheid werd bevorderd en zoowel de woningbouwverenigingen als de particuliere bouwnijverheid deze in grooten getale bleven produceeren. Wij merken op, dat de door ons genoemde huurbedragen in hoofdzaak betrekking hebben op de groote steden.

De hoge bouwkosten in die abnormale jaren — een tijd, waarin ieder meende, dat er geen grenzen bestonden — waren niet de eenige oorzaak van de verhooging der huren. Ook de steeds toenemende eischen welke de huurder aan de woning stelde, gevoegd bij de toeneming en opvoering der overheidslasten, beïnvloedden de stijging.

De huurddaling.

Na de hausseperiode kwam in 1929 de ineenstorting van het prijsniveau, waardoor het voor de ondernemers mogelijk werd een nieuw en beter product tegen belangrijk lagere huren aan te bieden dan de eigenaren van bestaande woningen, met het gevolg, dat in een korte spanne tijds de woningmarkt met bijna elk woningtype werd overvoerd.

Dit verschijnsel ware voor de bestaande woning-exploitaties wellicht catastrophaal geworden, indien niet in de tweede helft van 1934 de hypotheekverstrekkende instellingen — ter bescherming van de reeds geïnvesteerde kapitalen — geweigerd hadden verderen nieuwbouw te financieren. Al bleef een geringe mogelijkheid bestaan om hypotheek te verkrijgen, toch werd de particuliere bouwnijverheid afgeschrikt en het haar ten deele ook onmogelijk gemaakt te produceeren, doordat het eventueel ter beschikking komende bedrag een te gering percentage uitmaakte van de stichtingskosten. Waar dus verdere aanbouw gelijk stond met een toenemende investering van eigen middelen, kon slechts een zeer gering aantal ondernemers het risico daarvan op zich nemen. Midden 1935 trad een periode van geldschaarschte in, waardoor niemand zich verder aan de bouwrij durfde wagen.

Intusschen was het woningoverschot zoodanig gegroeid, dat in huurklassen van om en nabij de f 7 per week en daarboven, huurverliezen door leegstand van 10 tot 30 pCt. schering en inslag waren. Ondanks dit, alles werd door de bouwverenigingen — door middel van overheidssteun — doorgegaan met bouwen, zoodat men op zeker oogenblik kon waarnemen, dat eenerzijds de Overheid wetten voorbereide met de bedoeling de in nood verkeerende exploitaties te steunen — men denke aan het door de Kamer verworpen ontwerp van wet tot verlaging van lasten van Juli 1935 — en anderzijds gelden beschikbaar stelde om door middel van aanbouw door woningbouwverenigingen de markt nog verder te ontwrichten.

Al deze genoemde factoren forceerden een huurddaling, die veel verder ging dan de woningexploitaties konden dragen. De gevolgen bleven dan ook niet uit: betaling van aflossingen moest achterwege blijven en in grooten omvang ontstond achterstand in vaste lasten en rente; executies op groote schaal dreigden. In October 1935 werden door debiteuren en crediteurenorganisaties bemiddelingscommissies in het leven geroepen om ter voorkoming van algeheele kapitaalvernietiging regelend op te treden. De in Februari 1936 afgekondigde crisishypotheek-aflossingswet was mede en is nog steeds van groot belang ter bescherming van debiteuren tegen onredelijke crediteuren.

Hooge huren als gevolg van hooge lasten.

Ondanks de geforceerde huurverlaging en de lagere bouwkosten zijn de huren van arbeiders- en kleine middenstandswoningen nog altijd 2 à 2½ maal zoo hoog als vóór den oorlog, omdat de twee andere oorzaken, die de stijging hebben beïnvloed — hoogere eischen aan de woning en verhoogde overheidslasten — nog onverminderd gelden.

Bovendien worden de lagere bouwkosten voor een goed deel gecompenseerd door de verhoogde grondprijzen, waardoor in steden als Amsterdam aan grondrente, d.i. canon, per week en per woning thans f 1 tot f 1.80 moet worden opgebracht, terwijl in de jaren 1910—1914 de koopprijs van een bouwterrein per arbeiderswoning circa f 500 was. Stellen wij hiervoor de rente op 5 pCt. of rond f 25 per jaar, dan maakt dit een last uit van f 0.50 per weekuur en per woning. Zoo beteekent de huidige hooge canon dus een stijging van circa 250 pCt. tegenover de vóór-oorlogse situatie.

Grondlasten, straatgeld en brandverzekeringsbelasting bedragen tezamen voor eenzelfde woning in Amsterdam gemiddeld f 0.75 per week, hetgeen tweemaal het bedrag vormt van dat van vóór den oorlog. Tenslotte zouden de stichtingskosten van een arbeiderswoning, zooals die in de jaren 1910—1914 werd gebouwd, thans een bedrag van f 1500 à f 1600 vorderen.

In een stad als Amsterdam is het bouwen van zoo'n woning vrijwel ónmogelijk. De gemeentelijke grondpolitiek en het aldaar bestaande grondmonopolie dwingen den bouwondernemer alleen die arbeiderswoningen te bouwen, welke de Gemeente als grondeigenaresse noodig oordeelt. Dat bij het beoordeelen der vraagstukken van de Volkshuisvesting de staatkundige inzichten en de politieke verhoudingen in den Gemeenteraad en in het College van Burgemeester en Wethouders invloedrijke factoren zijn, zal wel door niemand worden ontkend.

Het resultaat ervan is evenwel, dat de bouw van een nieuwe arbeiderswoning, ondanks de verlaagde bouwkosten door zijn ruimeren opzet en meerder comfort, in Amsterdam thans f 2600 tot f 2800 vordert, dus gemiddeld f 1.100 meer dan de in de periode 1910—1914 gebouwde woningen, hetgeen aan rentelast, afschrijving en verhoogde onderhoudskosten, een verhooging van de weekuur van rond f 1.75 per woning, tot gevolg heeft.

Door al de hierboven geschetste invloeden is een huurverhoging, in verhouding tot de vóór-oorlogsjaren, van f 3.40 per week en per arbeiderswoning ontstaan. Wel poogt in Amsterdam de Wethouder voor de Volkshuisvesting den bouw van arbeiderswoningen met lage huur te bevorderen, door de Rijksoverheid te bewegen, voorschotten aan woningbouwverenigingen voor dat doel te verstrekken, maar de lage huur blijkt een fictie, omdat boven den huurprijs wekelijks een bedrag voor centrale verwarming en warm water moet worden betaald. De huurder heeft zijn geheele woningruimte daardoor weliswaar verwarmd en kan elk oogenblik beschikken over warm water, doch hij betaalt er ook 2½ à 3 maal zooveel voor als hem het stoken van de vroegere kachel met het keteltje erop kostte.

Het is aan gerechten twijfel onderhevig, of het bedrijfsleven in staat zal zijn dusdanige loonen op te brengen, dat deze meerdere luxe daaruit blijvend kan worden betaald. Alleen reeds uit het feit, dat rond één milliard door de Regeering in de gemeentelijken verenigingswoningen is belegd en nog jaarlijks 12 à 13 miljoen aan huurbijslag voor deze woningen wordt verleend, kan blijken hoe diep de Overheid en daarmee de politiek, reeds in de woningvoorziening is gedrongen.

Bedenken wij daarbij, dat woningbouwverenigingen en de gemeenten door het goedkoope rijksgeld en nog andere faciliteiten, welke particulieren bouwondernemers worden onthouden, een belangrijken voorsprong hebben, dan is het duidelijk, dat de normale verhoudingen door de overheidsinvloed zijn ontwricht.

De vraag mag worden gesteld of het algemeen belang wel wordt gediend, indien de overheid een zoo groot financieel belang heeft bij de huisvesting van een bepaalde bevolkingsgroep. Met name omdat de overheid hier een gedeelte van een taak heeft over-

genomen, die door particulieren op uitstekende wijze werd en wordt vervuld.

Economisch verantwoorde huren.

Wil men komen tot economisch verantwoorde huren en toch een beter woningtype, dan zal:

- a. de bouw van goede arbeiderswoningen binnen de grenzen der bouwverordening mogelijk moeten worden, dus zonder dat opvoering der eischen door de gemeente als grondeigenaresse plaats heeft;
- b. de druk der overheidslasten op arbeiders- en kleine middenstandswoning moeten worden verlicht;
- c. de grondprijs of canon binnen redelijke grenzen moeten worden teruggebracht;
- d. ook voor *particulieren* bouw en particuliere exploitatie van arbeiderswoningen, evenals dit aan bouwverenigingen wordt gedaan, goedkoop geld beschikbaar moeten worden gesteld.

P. H. HET LAM.

DE RIJKSMIDDELEN OVER APRIL 1938.

De indruk, die het in dit nummer voorkomende overzicht van den stand der Rijksmiddelen op ultimo April jl. geeft, is niet bijster opwekkend. De opbrengst der niet-directe heffingen bedroeg in de afgelopen maand f 32.663.200, d.i. f 1.826.100 minder dan in dezelfde maand van het vorige jaar, en lager dan de ontvangsten, waaraan wij in de laatste anderhalf jaar gewoon waren geworden. Hierbij komt, dat de gemiddelde maandraming evenmin werd gehaald; het nadeelig verschil bedraagt f 3.105.600. Een nadere beschouwing wijst uit, dat de teruggang hoofdzakelijk het gevolg is van een vermindering van de invoerrechten en van de zegelrechten, die tezamen ook ruim f 1.800.000 minder hebben opgeleverd; beide middelen zijn ook in opbrengst bij de maandraming ten achter gebleven. Reden tot optimisme is er derhalve op het oogenblik geenszins; er zijn geen toevallige omstandigheden aan te wijzen, die den jongsten middelestaat in een iets gunstiger daglicht kunnen plaatsen. De meeste middelen hebben trouwens minder opgebracht.

Het overzicht over de eerste vier maanden is evenmin verblijvend. De totale ontvangst der maanden Januari t/m. April bedraagt f 136.697.800. Weliswaar beteekent dit in vergelijking met dezelfde periode van 1937 een vooruitgang van f 2.993.300, doch ten opzichte van het evenredig deel der raming valt een tekort te constateeren van niet minder dan f 6.377.200, welk verschil wel niet gemakkelijk zal worden ingehaald.

Gaan wij nu de afzonderlijke middelen na, dan kan vooreerst worden vastgesteld, dat de dividend- en tantiëmebelasting goed op peil blijft. Er kwam ditmaal f 838.500 binnen, of f 202.600 meer dan in April 1937, waardoor de in de reeds verstreken maanden verkregen voorsprong is opgelopen tot f 1.185.600. Intusschen moet bij dit middel worden bedacht, dat de ontvangst bepaald wordt door den economischen toestand van eenigen tijd geleden. Dat de raming in de eerste vier maanden niet bereikt werd, behoeft niet te verwonderen, daar de vette maanden voor de dividend- en tantiëmebelasting eerst in het midden van het jaar vallen.

De invoerrechten waren vrij laag: f 7.859.300 tegen f 8.865.200 in April 1937 en bij een maandraming van f 8.166.700. De dalende ontvangsten der laatste maanden registreeren de nieuwe depressie, die in den laatsten tijd is komen opzetten. Gerekend over vier maanden is dit jaar reeds f 489.500 ten achter bij hetzelfde tijdvak van het vorige jaar. Ook het statistiekrecht beweegt zich in dalende richting; er kwam ditmaal f 55.900 minder binnen dan in April 1937 en f 19.800 minder dan de maandraming. Ook deze cijfers voorspellen niet veel goeds.

Met de accijnzen gaat het op en neer. Het zout gaf ditmaal weer een bijzonder hooge opbrengst (vooruitgang f 108.700); na de schommelingen van den laatsten tijd zijn de ontvangsten weer stijgende, het-

geen op een terugkeer van ordelijke toestanden in het bedrijf schijnt te wijzen. Ook is er een toeneming in het gebruik van binnenlandsch geraffineerd zout. De geslachtaccijnzen bleef op vrijwel hetzelfde peil (er werd f 1.200 minder ontvangen). De wijnaccijnzen liep eenigszins in opbrengst terug (daling f 6.200), doch de eerste maand van het kwartaal is voor dit middel van minder belang. De gedistilleerdaccijnzen verschaften ditmaal f 187.400 minder dan in April 1937; doch de maand April bevat in het loopende jaar een verschijndag van den crediettermijn minder dan in het vorige jaar. De ontvangst van de afgelopen maand was dus niet ongunstig; hetgeen ook wel hieruit valt af te leiden, dat de maandraming met f 1.300 werd overschreden, hoewel het slechts om de opbrengst van 4 van de 52 weken van het jaar gaat. Ook met den hieraccijnzen verloopt het den laatsten tijd vrij goed; het accres bedraagt ditmaal f 30.500, waardoor het voordeelig verschil over de reeds verstreken maanden van het jaar tot f 372.800 is gestegen. De suikeraccijnzen gaf een mooie ontvangst; de opbrengst van April 1937 werd met f 406.400 overschreden en er kwam f 215.700 boven de gemiddelde maandraming binnen; daar ook de vorige maanden over het algemeen niet ongunstig waren, is tot dusver reeds f 748.200 meer ontvangen dan in de eerste vier maanden van het vorige jaar. Hiertegenover staat, dat in vergelijking met de raming een achterstand is ontstaan van f 101.400. Tenslotte vraagt nog de tabaksaccijnzen de aandacht, die ditmaal f 289.100 bij de ontvangst van de gelijknamige maand van 1937 ten achter bleef. Wellicht is hierin een wisselwerking te zien met de voorafgaande maanden, toen de tabaksaccijnzen onverklaarbaar hoog was. In ieder geval is in de eerste vier maanden van het loopende jaar nog een surplus van f 713.500 verkregen boven hetzelfde tijdvak van het vorige jaar. Alles bij elkander genomen is het nog niet duidelijk, welke richting het op dit oogenblik met de accijnzen uitgaat.

De belasting op gouden en zilveren werken leverde f 3.200 minder op, waardoor de in de vorige maanden verkregen voorsprong daalde tot f 5.000. De omzetbelasting gaf weer een stijging te zien (van f 124.300); weliswaar was de ontvangst niet zoo hoog als in Maart jl., doch voor de eerste maand van het kwartaal, die doorgaans de laagste ontvangsten geeft, was de bate voor 's Rijks schatkist zeker niet ongunstig. De omzetbelasting werkt langzamerhand krachtig door. Daarentegen verschaft de couponbelasting, in vergelijking met April 1937, een tegenvaller van f 118.300; door de vele conversies wordt het renteinkomen lager en moet dus ook de couponbelasting wel minder gaan opleveren; gerekend over vier maanden bedraagt het nadeelig verschil reeds f 414.400.

In den loop der zgn. conjunctuur-heffingen weerspiegelt de huidige depressie zich zeer duidelijk. Gezien de hooge ontvangsten, waaraan wij den laatsten tijd gewend waren geraakt, is een opbrengst aan zegelrechten van f 1.441.900 vrij poover te noemen. De teruggang bij dezelfde maand van 1937 bedraagt f 851.800, waarvan f 490.700 is toe te schrijven aan een trager vloeien van de beursbelasting. De opzienbarende daling van de laatste maanden is een gevolg van de sterke vermindering der beursomzetten. Gerekend over vier maanden is het loopende jaar, voor wat de zegelrechten betreft, f 4.296.900 in het nadeel. Ook de registratierechten liepen ditmaal terug (met f 174.800); dank zij de ruime opbrengsten van het eerste kwartaal, hebben de eerste vier maanden bij dit middel nog een surplus van f 1.012.100 opgeleverd.

De successierechten vertoonden een zeer kleinen vooruitgang (van f 7.000), doch konden ditmaal de raming niet halen (tekort f 181.500). Het eerste kwartaal is dermate gunstig geweest, dat tot dusver f 2.930.500 meer kon worden geboekt dan in de maanden Januari t/m April van het vorige jaar. Tenslotte de loodsgelden, die ditmaal een vermindering met

f 12.100 aanwijzen en f 7.500 bij de maandraming ten achter bleven. Ook deze teruggang is een slecht teeken.

Over de directe belastingen kunnen wij kort zijn, daar de stand per 30 April slechts zeer weinig verschilt van dien per ultimo Maart jl. Het totale kohierbedrag steeg in de afgelopen maand van f 46.080.200 tot f 46.833.500. Wel kwam er eenige wijziging in de vergelijking met den stand van het overeenkomstige dienstjaar op hetzelfde tijdstip van het vorige jaar, althans wat de grondbelasting aangaat. Stonden op 31 Maart jl. alle directe belastingen hooger te boek dan op ultimo Maart 1937, thans vertoont de stand van de grondbelasting een nadeelich verschil (van f 280.600). Er is bij deze heffing echter eenige achterstand in de aanslagregeling ontstaan, als gevolg van het te laat tot stand komen van de provinciale opcentenverordeningen. De overige vier heffingen vertoonen gezamenlijk een stijging van f 4.860.900 van het zuiver bedrag der kohieren. Er werd echter al eerder op gewezen, dat de directe belastingen gebaseerd zijn op vroegere inkomsten. De jongste terugslag in de conjunctuur kan daarin nog niet tot uitdrukking komen.

AANTEKENINGEN.

De werkloosheidsbestrijding in Duitschland in 1933 en 1934.

De depressie van de jaren 1929—1932 had in Duitschland een zeer groote werkloosheid ten gevolge, waarvan het effect nog verergerd werd door de door het kabinet-Brüning gevoerde deflatie-politiek. De omvang van de werkloosheid en de bedragen, die voor steunverlening noodig waren, blijken uit onderstaande cijfers:

jaar	aant. werklozen in miljoenen ¹⁾	steunbedragen in miljard R.M. ²⁾
1928	1.35	1.2
1929	1.91	1.8
1930	3.08	2.7
1931	4.52	3.2
1932	5.58	3.0

¹⁾ Voor, 1928 en 1929 ontleend aan Bulletin Mensuel de Statistique, de latere jaren aan Vierteljahrshefte zur Konjunkturforschung.

²⁾ Ontleend aan Konjunkturstatistisches Handbuch 1933.

Reeds onder Brüning begon men op kleine schaal met een programma van openbare werken. In totaal waren hier evenwel slechts R.M. 165 miljoen mee gemoed.

Veel grooter van opzet was het zgn. Papen-Program van Juni 1932. Dit omvatte credietverlening door de Reichsbank tot een bedrag van R.M. 2.7 miljard. Deze zou geschieden in den vorm van zgn. „Steueranrechnungsscheine”, belastingbonnen, die in de jaren 1934—1938 konden dienen voor het betalen van de meeste rijksbelastingen. 700 miljoen R.M. zouden ten goede komen aan die ondernemingen, die zich bereid verklaarden, meer arbeiders in dienst te nemen en wel in dier voege, dat voor iederen arbeider die de onderneming op 1 October 1932 meer in dienst zou hebben dan een jaar te voren, R.M. 400 per jaar zou worden uitgekeerd. Indien dit plan slaagde, zouden dus 1¼ miljoen arbeiders weer in het productieproces worden opgenomen. Dit ging gepaard met een loonsverlaging, voor zoover het de uren boven de 30 per week betrof.

Voorts werd een bedrag van R.M. 700 miljoen beschikbaar gesteld voor uitvoering van openbare werken, en de rest zou worden gebruikt voor vermindering van sociale lasten en verruiming van de kapitaalmarkt.

Van dit programma is weinig terecht gekomen. De belastingbonnen waren niet erg gewild, en men had moeite met het vinden van objecten voor de werkverruiming.

Het Gerecke-Sofort-Programm van Januari 1933 — vlak voor het aan het bewind komen van Hitler — omvatte openbare werken tot een bedrag van R.M. 500 miljoen.

Onmiddellijk na het aan het bewind komen der Nationaal-Socialisten werd de werkloosheid op zeer krachtige wijze aangepakt. Geweldige sommen werden uitgegeven voor werkverruiming. Het hiervoor noodzakelijke geld werd niet verkregen door belastingverhooging, maar hoofdzakelijk door het scheppen van crediet. Zelfs verlaagde men bepaalde belastingen, als men meende dat dit het economisch leven zou stimuleeren.

Groot succes boekte men met de wet van 10 April 1933 waarbij de belasting op automobielen en motorrijwielen, voor zoover voor het eerst ingeschreven na 31 Maart 1933, werd afgeschaft. Productie en afzet van motorrijtuigen toonen het volgende beeld.¹⁾

jaar	productie	totale afzet	binnenl. afzet
1932	99.000	105.000	92.000
1933	159.000	161.000	147.000
1934	274.000	262.000	246.000

¹⁾ Ontleend aan Wirtschaft und Statistik.

Uiteraard valt niet te bewijzen dat deze stijging aan de genomen maatregelen te danken is. Toch blijkt uit onderstaande indexcijfers betreffende de productie van motorrijtuigen wel, dat zij een groote rol gespeeld heeft.

Indexcijfers van de productie van motorrijtuigen
1928 = 100).

	1932	1933	1934
Januari	17.2	22.2	51.1
April	27.7	53.9	92.2
Juli	32.0	63.3	118.2
October	23.9	56.1	82.5

(Ontleend aan Wochenbericht des Inst. f. Konjunkturforschung).

De groote toeneming van de autoproductie had natuurlijk ook invloed op vele andere industrieën.

Een dergelijke maatregel is het „Gesetz über steuerfreie Ersatzbeschaffung”. In den loop der depressie waren de investaties in de Duitse industrie gedaald beneden het niveau dat noodig is voor het op peil houden der installaties. Noodzakelijke vervangingen waren achterwege gebleven. Teneinde de machine-industrie te stimuleeren, werden daarom investaties voor vervangingsdoeleinden vrijgesteld van belastingen, voor zoover de nieuwe productiemiddelen van Duitsch fabrikaat waren, een gelijkwaardig productiemiddel vervingen en geen arbeiders overbodig maakten.¹⁾

Tenslotte willen wij nog noemen de verlaging van lasten drukkende op het bezit van nieuwe huizen. Het doel hiervan was het doen verrichten van onderhouds- en reparatiewerkzaamheden te stimuleeren.

Verder bestreed men waar mogelijk de werkloosheid door arbeidsspreiding en vervanging van machines door arbeid. Zoo werd in Juni 1933 de aanschaffing en inbedrijfstelling van verscheidene soorten machines in de sigarenindustrie verboden. De bedrijven waar dergelijke machines in gebruik waren, mochten deze houden, maar de productie moest dan beperkt blijven tot die van het boekjaar 1932—1933. Voor zoover deze ondernemingen de machines vrijwillig buiten bedrijf stelden, gold deze grens niet, en ontvingen zij bovendien een schadeloosstelling.

Een dergelijke vervanging van machines door arbeid was natuurlijk slechts in enkele bedrijfstakken mogelijk. In de textielindustrie bijvoorbeeld, waar ook pogingen in deze richting werden aangewend, door vermindering van het aantal getouwen per wever, bleken groote rentabiliteitsbezwaren te bestaan.

In een aantal bedrijfstakken ging men voorts over tot arbeidsspreiding door verkorting van de werkweek tot 40 uur. Dit werd door de Overheid sterk

¹⁾ Zie E.-S.B. d.d. 9 Februari jl.

in de hand gewerkt, o.m. doordat zij haar orders hiervan afhankelijk stelde.

Naast deze indirecte werkverruiming werd voorts op ongekend groote schaal de directe werkverruiming door middel van openbare werken aangepakt: in de jaren 1933 en 1934 werd hiervoor meer dan 5.5 milliard R.M. ter beschikking gesteld. Hieraan namen deel de Staat en andere publiekrechtelijke lichamen, zooals de Reichsbahn, de Reichspost en de Reichsanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung. Het onderstaande staatje¹⁾ geeft aan de beschikbaar gestelde middelen voor en na 30 Januari 1933 tot 31 December 1934, gesplitst naar: credieten of rijksmiddelen, en Staat of andere publiekrechtelijke lichamen in mill. R.M.

A. voor 30-1-1933

credieten	Papenprogramm	290
	Sofortprogramm	500
		790
rijksmiddelen		200
Totaal beschikbaar gesteld voor 30-1-1933		990

B. na 30-1-1933

credieten	uitbreiding Sofortprogramm	100
	Eerste Reinhardtprogramm	1000
		1100
rijksmiddelen:		
	Bedarfedeckungsscheine	70
	Zinsvergutungsscheine	360
	2e Reinhardtprogramm	500
		930
		2030

Totaal middelen beschikbaar gesteld door den Staat ... 3020

Andere publiekrechtelijke lichamen.

Reichsbahn (1-1-1933 tot 31-12-1934)	1070
Reichspost	110
Reichsautobahnen	550
Bijdrage tot bevordering van den nationalen arbeid	140
Reichsanstalt f. Arb. Vermittl. und Arb. Versicherung	550
Bau- und Bodenbank	70
	2490

Totaal uitgaven voor werkverruiming 5510

De beide groote werkverruimingsplannen van den Staat waren het eerste en tweede Reinhardtplan. Het eerste, dateerende uit Juni 1933 voorzag in de verleenning van credieten, renteloos of tegen lage rente, en subsidies voor bouwwerkzaamheden op allerlei gebied, wegebouw, kolonisatie, boschbouw enz., tot een totaal bedrag van R.M. 1 milliard.

Het tweede Reinhardtprogramma, van 21 September 1933 had vooral ten doel de stijging van de werkloosheid in de wintermaanden tegen te gaan. Daarom werden subsidies verleend voor reparaties, verbeteringen en verbouwingen van woningen en wel 20 pCt. voor het aanbrengen van reparaties en verbeteringen, waaronder bijvoorbeeld ook viel het aanleggen van centrale verwarming, en 50 pCt. voor verbouwingen. Hierbij werden gelijktijdig eischen gesteld in verband met de civiele luchtbescherming. Op deze wijze slaagde men erin in den winter van 1933-'34 tot een bedrag van bijna 2 milliard R.M. orders te doen verstrekken, waardoor een miljoen werklozen voor een half jaar aan werk werden geholpen. Hierdoor werd een bedrag van R.M. 250 miljoen aan steun bespaard, afgezien van de hogere inkomsten voor een aantal publieke kassen.

Voorts werd veel gedaan op het gebied van wegenaanleg. In het jaar 1933 werd hiervoor R.M. 500 miljoen ter beschikking gesteld. Het grootste deel van dit bedrag werd gebruikt voor den aanleg van autowegen. In Juni 1933 werd daartoe de Reichsautobahngesellschaft gesticht, als dochtermaatschap-

¹⁾ Samengesteld uit gegevens voorkomende in: Paul Hövel — Arbeitsbeschaffung und Wirtschaftsplanung im National-Sozialistischen Staat (1935); Art. Dr. L. Rideler — Die Finanzierung der Arbeitsbeschaffung — Die Bank 1934 — blz. 865.

pij van de Reichsbahn, teneinde een coördinatie van spoor- en wegvervoer te bereiken. Iedere km Autobahn vereischt 30 à 40.000 arbeidsdagen, zoodat aan het 5000 km omvattende plan ca. 200.000 arbeiders gedurende 3 jaar konden werken. Eind 1934 waren reeds 2600 km in aanleg, de kosten hiervan bedroegen 300 miljoen R.M.

Voor waterwegen werd tot eind 1933 uitgetrokken 90 miljoen R.M. Dit zijn zeer dankbare objecten, daar het loon 80 pCt. der kosten vormt.

De Reichsbahn heeft bij de werkverruiming een groote rol gespeeld. In de depressie was een aanzienlijke achterstand ontstaan in haar onderhouds-, vervangings- en uitbreidingswerkzaamheden, waardoor naar schatting 150.000 arbeiders werkloos waren geworden. Van 1 Januari 1933 tot 31 December 1934 werden in totaal voor R.M. 1068 miljoen aan orders geplaatst, wat ca. 250.000 werklozen in het productieproces terugbracht.

Ook de Reichspost plaatste groote orders. O.m. ging zij over tot automatisering van het telefoonnet, wat uitgaven tot een bedrag van R.M. 55 miljoen mede bracht.

Tenslotte valt nog te noemen de werkverschaffing gefinancierd door de Reichsanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung, waarmede een bedrag van R.M. 500 mill. gemoeid was.

* *

De financiering van deze projecten leverde moeilijkheden op. De kapitaalmarkt was volkomen gedesorganiseerd, terwijl de geldmarkt relatief ruim was. Ter illustratie vermelden wij, dat, terwijl de geldrente in 1933 vrijwel gedurende het geheele jaar 37/8 pCt. bedroeg, het rendement van 6 pCt. hypothecaire obligaties gemiddeld 7.2 pCt. was. Wel werden maatregelen genomen om de kapitaalmarkt te saneeren, o.a. het Gemeindeumschuldungsgesetz en de wijziging van de Rijksbankwet, waarbij deze werd toegestaan een open-marktpolitiek te voeren, teneinde zoo geldmiddelen naar de kapitaalmarkt over te brengen, maar het behoeft geen betoog, dat het opnemen van een leening voorloopig tot de onmogelijkheden behoorde. Daar men onder geen voorwaarde de financiering wilde doen geschieden door belastingverhooging, bleef als eenige weg over het scheppen van crediet.

De Rijksbank kon door de bankwet slechts in zeer beperkte mate rechtstreeks crediet verleen. Daardoor was de Staat aangewezen op andere instellingen en hierbij werd het systeem gevolgd, dat ieder dezer slechts voor bepaalde doeleinden crediet verleende. De belangrijkste credietinstellingen en hun terrein van werkzaamheden waren:

Deutsche Gesellschaft für öffentliche Arbeiten	Reparatie-werkzaamheden aan publ. gebouwen, openbare nutsbedrijven, wegebouw, enz.
Deutsche Bau- und Bodenbank	Reparatie-werkzaamheden aan partic. woningen, woningbouw enz.
Deutsche Siedlungsbank	Binnenl. kolonisatie.
Deutsche Rentenbank-Kreditanstalt	Rivierreguleering enz.

De gang van zaken is nu als volgt. Bij de credietverleening ontstaat in de eerste plaats een schuld van den Staat aan het credietinstituut. Deze schuld wordt gedekt door de zgn. „Arbeitsschatzanweisungen“, die binnen 5 jaar afgelost moeten worden. De andere credietverhouding ontstaat tusschen credietinstelling en credietnemer, de instellingen die de werken laten uitvoeren, dus meestal publiekrechtelijke lichamen. De leveranciers trekken hierop wissels, die zij bij den credietgever kunnen verdisconteeren. Deze wissels die een looptijd tot 5 jaar kunnen hebben, worden tegen teruggave van de als zekerheid dienst doende Arbeitsschatzanweisungen, door den Staat af-

gelost. De wissels kunnen bij de Rijksbank herdiscon- teerd worden.

Het groote punt hierbij was dus, hoe de Staat aan de middelen zou komen, om de vervallende wissels te betalen.

In de eerste plaats had men natuurlijk terugbeta- lingen van credietnemers, terwijl men verder rekende op hogere inkomsten en lagere steunuitkeeringen ten gevolge van de toegenomen bedrijvigheid. Het bleek overigens in 1935 reeds mogelijk, te beginnen met de consolidatie van de kortlopende schulden. Dit proces is nog steeds aan den gang.

Overigens werd ook een belangrijk deel der werk- verruimingsmaatregelen gefinancierd uit de gewone budgetmiddelen: uit de boven opgenomen specificatie blijkt, dat van de in totaal door het Rijk uitgegeven R.M. 3020 miljoen 1890 miljoen uit crediet bestond.

* * *

Indien men nu de practische resultaten van de ge- voerde politiek beschouwt, blijkt dat zij inderdaad heeft geleid tot een aanzienlijke daling van het aan- tal werklozen.

Maandgemiddelde van het aantal ingeschreven werklozen in miljoenen ¹⁾ .			
	1932	1933	1934
Januari	6.04	6.01	3.77
April	5.74	5.33	2.61
Juli	5.39	4.46	2.43
October	5.11	3.74	2.27

¹⁾ Ontleend aan Vierteljarshefte zur Konj. Forschung.

Sterk valt het gunstig verloop in den winter 1933 —'34 in het oog. De invloed van het tweede Rein- hardtprogramma teekent zich hier wel zeer duidelijk af. In de maanden October 1933 tot Maart 1934 was de ontwikkeling der werkloosheid als volgt:

October 1933.....	3.74	Januari 1934.....	3.77
November „	3.71	Februari „	3.37
December „	4.06	Maart „	2.80

De groote werkverruimingsprogramma's kwamen alle tot stand in 1933 en 1934. Daarna werd op dit ge- bied weinig meer gedaan, waaraan trouwens ook geen behoefte was. In den loop van 1935 werden de meeste projecten beëindigd, behalve enkele, die over een lange reeks van jaren liepen, zooals de aanleg van autowegen.

De groote rol van den Staat bij de investeringen bleef evenwel bestaan, maar het doel was thans niet langer bestrijding van de werkloosheid, maar de or- ganisatie van de Wehrwirtschaft, wat uiteraard even- eens de werkgelegenheid sterk deed toenemen.

In de eerste periode waren de investaties der Over- heid bedoeld om het particulier initiatief te stimu- leeren, of, zooals Reichswirtschaftsminister Schmitt het uitdrukte „Diese Arbeitsbeschaffungsprogramme werden immer nur eine Zündung bedeuten." Dit was ook het doel van de indirecte werkverruiming door belastingmaatregelen, huwelijksleeningen, enz.

In 1935 en daarna raakte deze gedachte op den achtergrond. In de Wehrwirtschaft, waarbij het ge- heele economisch leven in dienst van den Staat werd gesteld, was voor het particulier initiatief geen plaats meer.

H. E. B. SCHMALHAUSEN.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE CONSUMPTIEMELKREGELING IN HET WESTEN DES LANDS.

(Een voorbeeld van binnenlandsche protectie.)

De Heer G. J. Ruiters schrijft ons:

In Economisch-Statistische Berichten van 13 April jl. schrijft de heer J. Buter over „Een nieuwe phase in de consumptiemelkvoorziening in het westen des lands". Het zij ons vergund daarbij eenige aanteeke- ningen te maken.

De schrijver gaat nl. uit van een standpunt dat m.i. niet klopt met de werkelijkheid. Als men genoemd artikel aandachtig leest, dan valt het op dat daarin als grondslag en als belangrijkste doelstelling van de consumptiemelkregeling is aangegeven de *kwaliteits- verbetering* van de melk. Terloops wordt slechts mel- ding gemaakt van door de crisis noodzakelijk ge- maakte maatregelen om den consumptiemelker voor financieelen ondergang te behoeden.

Voor den ingewijde is het echter duidelijk, dat deze regeling in opzet en in huidige doelstelling nog steeds is gericht op het opvoeren van den prijs van het product en dat men daarnaast graag het noodzakelijk- ste wil doen om een behoorlijk product te leveren. Wij achten het jammer, dat de heer Buter hier de rangorde van de in het geding zijnde belangen on- juist stelt, omdat het hier in wezen gaat om een heel belangrijk iets, om een omstandigheid nl., die in ons land zeker een unicum beteekent en dan een unicum, dat slechts bestaanbaar zal zijn omdat de groote mas- sa zich niet bewust is welk een ongerijmdheid daarin is vervat.

Van den beginne af aan is deze consumptiemelk- regeling misbruikt om de Nederlandsche melkprodu- centen te verdeelen in twee groepen, een bevoordeelde en een benadeelde. Van overheidswege heeft men aan de eischen van de melkveehouders in dit consumptie- melkgebied geen andere bevrediging weten te geven dan door hen voordeelen te bezorgen *ten koste van en in tegenstelling* met de belangen van andere boeren, door de instelling van een consumptiemelkgebied, dat in wezen niets anders is dan een *tolgebied* in, en afge- sloten van het overige Nederland. Men heeft deze melk- veehouders zelfs beveiligd tegen „concurrentie" van „vreemde gebieden" (andere deelen van Nederland n.b.) door op de melk daarvandaan een invoerrecht vast te stellen van twee en een halve cent per kg. Dit beteekent, dat andere Nederlandsche boeren na- genoeg een invoerrecht kregen te betalen van 50 pCt. op hun product om de gunst te verwerven consump- tiemelk te mogen verkoopen in het afgebakende ge- bied in Noord- en Zuid-Holland en Utrecht.

Zoo is aan de eene zijde een tegenstelling gescha- pen tusschen de boeren in en buiten het gebied, en daarnaast de mogelijkheid in het leven geroepen om in het gebied — door uitschakeling van een gezonde en historisch gegroeide wisselwerking tusschen het consumptiemelkgebied en de rest van melkproduceer- end Nederland — toestanden te laten voortbestaan of te scheppen, waarbij uiteindelijk de melk voor den consument te duur komt, óf door te hooge mar- ge's voor den tusschenhandel, dan wel door een op- voering van de melkprijzen bij den boer als gevolg van dit stelsel, zonder dat daardoor nog dien boer zelve wordt bevoordeeld (aandrang tot veel kracht- voerverbruik 's winters bij uitschakeling van melk- aanvoer van elders). De consumenten zouden dan ook goed doen zich wel te gaan realiseeren wat dit stel- sel, dat door den heer Buter wordt aangeprezen als maatregel ter verbetering van de melk, maar dat hoofdzakelijk is gericht op en aanleiding zal worden tot hogere melkprijzen, voor hen beteekent. De con- sumenten in onze groote steden in Holland en Utrecht en van het geheele gebied der beide Hollanden (uit- genomen het uiterste Noorden en Zuiden), benevens die van midden en West-Utrecht, mogen wel weten, dat ze op deze wijze hun „betere" melk toch wel een weinig duur krijgen te betalen. Wij kunnen immers veilig aannemen, dat de tot voor kort geldende melk- prijzen ter plaatse, ontstaan tengevolge van een in- voerrecht van 2½ cent, die dus verre uitgingen boven de prijzen elders, bij het nieuwe systeem slechts wei- nig daarvan zullen afwijken.

Behoudens deze consumentenkwestie, die in wezen ook van belang is voor den Nederlandschen boer, om- dat de melkprijs bepalend is voor het melkverbruik en omdat dat melkverbruik de afzetmogelijkheden van melk in belangrijke mate beïnvloedt, is hier echter

een bijzonder vraagstuk voor den boer in het geding. Tot nog toe hebben de melkveehouders buiten het bevoorrechte gebied steeds verzet aangeteekend tegen de onbillijke regeling die hen degradeerde tot tweede klas staatsburgers en dat dan nog wel, terwijl bij hen de melkproductie en melkbehandeling in vele gevallen (Fricsland bijv.) op belangrijk hooger peil stond dan in het gebied zelve.

Dat verzet van dien boer en van zijn organisaties mocht echter niet baten. Zulks was des te schrijnender, omdat nimmer een aanvaardbare motiveering werd gegeven waarop men Nederland zou hebben moeten verdeelen in twee tolgebieden. Nu vernemen wij van den heer Buter echter ten langen leste tóch nog een motiveering. Schrijver poneert nl. de stelling, dat het feit, dat buiten het „dicht bij Den Haag liggend” gebied geen kwaliteitsverbeterende maatregelen door een consumptiemelkregeling zouden zijn doorgevoerd, ertoe zou noodzaken het beschermde gebied te beveiligen tegen invoer van melk, die nl. van mindere kwaliteit zou zijn. Behoudens een invoerrecht tot wering van goedkope melk, wenscht men dus óók een invoerrecht tot wering van de „minderwaardige” melk uit de overige Nederlandsche productiegebieden....

Het wil ons voorkomen, dat men die stelling niet zonder meer mag laten rusten. Er is immers geen sprake van dat de melk in het consumptiemelkgebied van betere kwaliteit zou zijn dan die uit andere productiegebieden. Het tegendeel was en is maar al te vaak het geval en dóór de afzondering van het gebied is het zeker herhaaldelijk voorgekomen, dat de consumenten *gedwongen* zijn geworden om melk te consumeeren van mindere kwaliteit dan die welke vanuit het niet-wettelijke gebied zou kunnen zijn ingevoerd.

Bij alle lof die men kan hebben voor het streven om door deze regeling te komen tot een beter product, verwerpen wij de stelling van den heer Buter dan ook volkomen. Nog steeds zijn er in ons land gebieden aan te wijzen waar de melkproductie zonder wettelijke regeling op een peil staat dat zeker uitgaat boven dat in het consumptiemelkgebied. Daarbij kan die prima melk geleverd worden tegen prijzen die onze Hollandsche huismoeders zouden doen watertanden. De afzondering van dit gebied en de bevoordeeling van de daarin besloten groepen melkhandelaren en producenten blijft dus principieel en practisch onaanvaardbaar.

Zeker is er verbetering van de melkwinning en verzorging noodig in het betreffende gebied. Dat kan echter op voorbeeld van andere gebieden geschieden zonder dat daarbij de overheid op dergelijke drastische en onbillijke wijze ingrijpt. Men neme daarvoor dan het particuliere initiatief van het Noorden des lands slechts als voorbeeld. De consumptiemelkregeling is daartoe onnoodig.

Inmiddels is thans het „invoerrecht” van 2½ cent per kg voor in het gebied in te voeren melk vervangen door een „invoerverbod”, belichaamd in de bepaling, dat slechts zij melk mogen leveren, die aangesloten zijn bij de consumptiemelkcentrale. Zoo zien wij ook deze binnenlandsche protectie in felheid toenemen, gelijk wij dat zagen op het grootte wereldtooneel. Inmiddels moge zulks voor objectieve beoordeelaars aanleiding worden om aan deze zaak, die toch een zeer breed aspect heeft, meerdere aandacht te schenken, opdat de overheid tenslotte nog terug zal komen op de dwalingen haars wegs.

Naschrift. Het hoofdbezwaar van den heer Ruiter is blijkbaar, dat door de consumptiemelkregeling een binnenlandsche protectie is ingevoerd ten gunste van de melkveehouders in het consumptiemelkgebied en ten koste van, en in tegenstelling met de belangen van andere boeren, buiten dit gebied woonachtig. Hierdoor zou dan een verdeling der melkveehouders in twee groepen hebben plaatsgevon-

den, nl. een bevoordeelde (de boeren binnen het gebied) en een benadeelde (de overigen). In de volgende alinea's van het schrijven van den heer Ruiter is er echter van deze „bevoordeeling” niets meer overgebleven, immers wordt de consumptiemelkveehouder door de hogere prijzen die hij ontvangt, niet bevoordeeld, aangezien hij des winters meer krachtvoer verbruikt. Met deze opmerking van den heer Ruiter zijn wij het volkomen eens. Blijkbaar is er derhalve weinig reden voor de buiten het gebied in het Westen des lands woonachtige melkveehouders afgunstig te zijn op hun binnen dat gebied woonachtige collega's. De tegenstelling tusschen bevoordeelde en benadeelde boeren is inderdaad niet aanwezig. Aangezien de heer Ruiter de door hem geponeerde tegenstelling zelf heeft weerlegd, kunnen wij ons daarvan ontslagen achten.

Dit verschil nu tusschen productiekosten van consumptieboeren enerzijds en industrieboeren anderzijds is op zijn beurt weer een gevolg van het belangrijke verschil tusschen het karakter van de bedrijven der consumptiemelkveehouders en die van industrieboeren. Juist het gebied, waarvoor de consumptiemelkregeling geldt, is door zijn zeer dichte bevolking (de groote steden) oorzaak, dat hier de consumptiemelkboeren hun bedrijven hebben, die zich speciaal — óók vóórdat er van eenige regeling sprake was — hebben toegelegd op een regelmatige levering van consumptiemelk. Dit belangrijke verschil, dat de basis is voor de voor het Westen des lands getroffen consumptiemelkregeling, heeft de heer Ruiter totaal genegeerd. Hij wekt stilzwijgend den indruk, alsof er een kunstmatige splitsing zou zijn gemaakt tusschen twee — overigens in dezelfde omstandigheden verkeerende — groepen van melkveehouders. Ware dit het geval, dan zouden wij het met veel van hetgeen de heer Ruiter beweert eens kunnen zijn. Maar dit is *niet* het geval, en juist dit door den heer Ruiter uit het oog verloren *fundamentele* verschil is oorzaak, dat hij de kwesties, waar het in het onderhavige geval om gaat, geheel uit het oog verliest. Zijn heele betoog tegen de thans getroffen regelingen is derhalve niet gebaseerd op werkelijk bestaande verhoudingen, doch is slechts gericht tegen door den heer Ruiter stilzwijgend geconstrueerde verhoudingen, die in het geheel niet aanwezig zijn.

Bij de nieuwe regeling is dan ook — in tegenstelling met de oude regeling — vooral de nadruk gelegd op het bereiken van een goede consumptiemelkvoorziening, waarvan één der belangrijke onderdelen is de zorg voor de kwaliteit der consumptiemelk, zooals die op de daarop ingestelde bedrijven wordt geproduceerd.

Terwijl de voorheen geldende regeling onder de Nederl. Zuivelcentrale vooral werd ingesteld om de consumptieboeren een matigen prijs voor hun melk te verzekeren, waardoor deze regeling geheel en al een crisis karakter droeg, en nog daarenboven dienstbaar werd gemaakt aan de kwaliteitsverbetering der consumptiemelk, is dit bij de nieuwe regeling geheel anders. Inderdaad zit bij de nieuwe regeling voor, in alle opzichten te zorgen voor een goed geregelde, op hoog peil staande consumptiemelkvoorziening, waarbij de prijsregelingen als onderdeel slechts een secundair karakter dragen, zonder welke het doel echter niet zou kunnen worden bereikt.

Het spijt ons, dat de heer Ruiter dit belangrijke verschil zich niet voldoende heeft gerealiseerd; hij zou dan deze regeling zien als een maatregel, die o.m. kan bijdragen tot verhooging van het peil, waarop onze boerenbedrijven — al is het dan ook in Holland — staan. Zoo bezien zijn de getroffen maatregelen ongetwijfeld in het belang van het geheele boerenbedrijf, en kunnen o.a. dienen om ook in die gedeelten van ons land, waar aan de melkwinning voorheen niet altijd voldoende zorg werd besteed, dezen achterstand in te halen.

J. BUTER.

ECONOMISCHE LOTGEVALLEN VAN CURAÇAO.

De heer W. Clasie schrijft ons naar aanleiding van het artikel „Economische Lotgevallen van Curaçao” van den heer Mr. W. J. van Balen, in ons nummer van 4 dezer als volgt:

In de eerste plaats wensch ik ernstig te protesteeren tegen de passage in het artikel, waar door den schrijver melding wordt gemaakt van de „overname” door de K.N.S.M. van den „ouden en zwakken West-Indischen Maildienst”. Het is mij niet duidelijk, wat deze omstandigheid te maken heeft gehad met de economische lotgevallen van Curaçao, echter, wanneer de schrijver het nuttig achtte dit feit in zijn artikel te memoreeren, dan had hij de juiste verhoudingen moeten noemen. Van een overneming dan, is nimmer sprake geweest, wèl van een fusie, dus een samenvoeging van belangen: De omstandigheid, dat één der twee directeuren van de „K.W.I.M.” het wenschelijk achtte zijn positie op te geven om een hem beter lijkende functie te aanvaarden, was, onder presie van de Bankwereld, aanleiding maatregelen te treffen om beide maatschappijen samen te voegen. Het feit, dat aan aandeelhouders van den K.W.I.M. de gelegenheid werd geboden hun aandelen in te wisselen tegen aandelen K.N.S.M., welke toen een koers noteerden van 106—108 pCt., mag m.i. als voldoende bewijs gelden, dat men zeer zeker niet spreken mag van een zwakke maatschappij. Ik zou nog andere factoren naar voren kunnen brengen om aan te toonen, dat de btr. betiteling misplaatst is, maar zal dit punt met rust laten. Wat de term „ouden K.W.I.M.” aangaat, wanneer hieraan de beteekenis moet worden gegeven van „aftandsch”, dan is dit evenzeer misplaatst. De goede leiding der directie en de activiteit van vertegenwoordigers en agenten, alsmede de zorgvuldige behandeling der lading en voorkomendheid tegenover passagiers door gezagvoerders en opvarenden; hebben de K.W.I.M. een zoodanige reputatie bezorgd bij afschepers en ontvangers, zoowel in Europa als West-Indië, dat buitenlandische concurrent lijnen terdege rekening hielden met de positie van deze oude maatschappij en er belang bij hadden vriendschappelijk de wederzijdsche belangen te bespreken en te bevorderen.

Uit piëteit voor de initiatiefnemers en latere leiders van den Kon. West-Indischen Maildienst, meen ik de lichtvaardige uiting van Mr. Van Balen niet onweersproken te mogen laten.

* * *

De schrijver memoreert verder, dat na de opening van het Panamakanaal, zich te Curaçao een nieuw bedrijf kon ontwikkelen, nl. het overladen van goederen uit en naar de omliggende streken en dat dit eiland, met zijn goeden haven, werd verzamelpunt en distributie-centrum. Ook deze passage in het artikel moet ik als onjuist betiteln. Curaçao was, reeds lang vóór de opening van het Panamakanaal, een haven met betrekkelijk veel transitverkeer. In verband met den geringen diepgang op de Bar voor het Meer van Maracaïbo, kunnen slechts zeeschepen met zeer weinig diepgang Maracaïbo bereiken. De meeste import en export voor en van Maracaïbo, alsmede de kleinere havens aan het meer van dien naam, geschiedt en geschiedt nog met overlading te Curaçao, terwijl eveneens het verkeer naar en van de kleinere havens aan de overkust, Sto Domingo, Puerto Rico, benevens Bonaire en de Benedenwindsche Eilanden te Curaçao werd getransiteerd. De zeilvaart is nagenoeg verdwenen, een gevolg van het feit, dat verscheidene Europeesche Atlantische lijnen, o.a. ook de K.N.S.M., eenige kleine stoomschepen in de vaart hebben gebracht in het verkeer tusschen Curaçao en het Meer van Maracaïbo. Dat de opening van het Panamakanaal voor dat verkeer van invloed zou zijn geweest,

is niet het geval. Wèl houdt de vermeerdering van het verkeer verband met de vestiging van de Petroleum Maatschappijen in Venezuela en Curaçao-Aruba. Of het feit van den zeer geringen diepgang op de Bar van Maracaïbo voor de Petroleum Maatschappijen aanleiding is geweest de raffinaderij te Curaçao, resp. Aruba te vestigen, is misschien een factor, die daartoe heeft bijgedragen, doch de gangbare meening is meer, dat deze vestiging buiten Venezolaansch grondgebied, meer verband houdt met politieke overwegingen.

Wat de fosphaatontginning op Curaçao aangaat, merk ik op, dat het een Nederlandsche maatschappij is, nl. de Mijnbouw Mij. Curaçao, en geen Engelsche onderneming, die aldaar dit belang verzorgt; wèl is een Engelsch belang bij deze maatschappij betrokken.

N a s c h r i f t. De heer Clasie schrijft uit piëteit voor de initiatiefnemers en latere leiders van de K.W.I.M. te willen opmerken, dat deze reederij niet door de K.N.S.M. is overgenomen, doch dat er een fusie heeft plaats gevonden — waarvan wij gaarne nota nemen. Met de uitdrukking „oude en zwakke”, welke den heer Clasie lichtvaardig voorkomt, is natuurlijk niets onvriendelijks bedoeld, doch slechts het onloochenbare feit geregistreerd, dat de exploitatie onder de nieuwe figuur óver veel meer kracht beschikt. Voorts merkt de geachte inzender op, dat Curaçao ook reeds vóór de opening van het Panamakanaal als overscheephaven dienst deed; het tegendeel is nimmer beweerd, doch uiteraard is doorlopend de nadruk slechts gelegd op verschuivingen in activiteit voor zoover de omvang daarvan een historische vermelding motiveerde. De fosfaatmaatschappij staat onder Engelsche directie en is ook in wezen een Engelsche onderneming. Namen zeggen in zulke gevallen weinig.

Mr. W. J. VAN BALEN.

EEN ANALYSE VAN DE ARBEIDSPRODUCTIVITEIT IN NEDERLAND.

Dr. J. J. J. Dalmulder schrijft ons:

Naar aanleiding van de passage: „Behalve een beschrijving van de bij de wiskundig-statistische analyse toegepaste correlatie-rekening wordt ook een beschrijving gegeven van de regressie-analyse van Frisch, welke dient om de bruikbaarheid van de in de analyse betrokken factoren te onderzoeken. Dit is de eerste maal, dat deze regressie-analyse, die Frisch in 1934 publiceerde, bij een dergelijk onderzoek wordt toegepast”, welke op blz. 363 (nummer van 11 Mei 1938) voorkomt in het artikel „Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland”, zij het mij vergund op te merken, dat de zinsnede: „Dit is de eerste maal, dat deze regressie-analyse, die Frisch in 1934 publiceerde, bij een dergelijk onderzoek wordt toegepast”, onjuist is. Reeds in October 1937 werd door mij in samenwerking met eenige van mijn studenten deze wijze van onderzoek toegepast bij een onderzoek voor het Economisch Technologisch Instituut te Tilburg, zie: Dr. J. J. J. Dalmulder, De factoren welke het verbruik per hoofd van suiker, koffie en thee bepalen, in Maandschrift Economie 3de jaargang aflevering 1 bldz. 38—54, aflevering 2 bldz. 98—112 en aflevering 3 bldz. 152—160.

Verder werd deze wijze van onderzoek nog toegepast in „De Nederlandsche Conjunctuur”, November 1937; in een artikel van den hand van A. L. G. M. Rombouts Ing. I. G. Lg—I.E.G. getiteld: „Statistische bepaling van de vraagfunctie voor elektrische energie voor een zestal Nederlandsche industrieën” (bldz. 127—134).

ONTVANGEN BOEKEN.

Handelspolitiek en Prijsbeweging door Dr. A. de Graaff. Uitgegeven door de Nederlandsche Vereeniging voor Vrijhandel te 's-Gravenhage. ('s-Gravenhage z.j.; Drukkerij Gebrs. J. & H. van Langenhuijsen. Prijs f 1.50).

De sociaal-economische invloed van Nederlandsch-Indië op Nederland. (Wageningen 1938; H. Veenman & Zonen. Prijs f 2.10 ingen., f 2.80 geb.).

Lezingen voor een, ter gelegenheid van het vierde Lustrum van de Landbouwhoogeschool te Wageningen op 9 Maart 1938 georganiseerden, driedaagschen leergang. Historische inleiding door Prof. Dr. C. Gerretson; Nederlandsch-Indië als afzetgebied van Nederlandsche arbeidskrachten en de werkverruiming in Nederland door Nederlandsch-Indië door Dr. J. B. D. Derksen; De ontwikkeling van de koloniale markten in Nederland door Gottfr. H. Crone; De cultureele invloed van Nederlandsch-Indië op Nederland door Prof. Dr. H. Kraemer; Nederlandsch-Indië als beleggingsgebied van Nederlandsch kapitaal door Mr. D. Crena de Jongh; De invloed van Nederlandsch-Indië op de internationale positie van Nederland door Mr. F. M. Baron van Asbeck.

Noch communisme noch dictatuur. Een staatkundig voorstel door Dr. E. C. van Dorp. (Haarlem 1937; De Erven F. Bohn N.V. Prijs ing. f 0.75).

Noch communisme, noch dictatuur komen schrijfster voor onmiddellijk dreigende gevaren te zijn. Neemt echter de werkloosheid niet af, wordt zij integendeel jaarlijksch gevoed door het opgroeiend geslacht, dan acht schr. hier te lande alles mogelijk. Gezocht moet worden naar een tusschenweg tusschen toepassing der democratie en het herstel van de absolute macht, zooals het nat.-socialisme het voorstaat.

Grondbegrippen van Nederlandsch mededingingsrecht door Mr. H. Pfeffer, advocaat en procureur, met een voorwoord van Mr. C. D. Salomonson. (Haarlem 1938; De Erven F. Bohn N.V. Prijs f 5.90 ing., f 6.90 geb.).

Chèque; quitantie en promesse aan toonder door Mr. F. G. Scheltema, hoogleeraar aan de Universiteit van Amsterdam, derde druk, derde deel — eerste stuk; derde aflevering; bijzonder gedeelte van het handboek voor het Nederlandsche Handels- en Faillissementsrecht door Mr. M. Polak, raadsheer in den Hoogen Raad der Nederlanden. (Groningen, Batavia 1938; J. B. Wolters Uitgevers-Maatschappij N.V. Prijs f 3.90).

Die Wehrwirtschaft des totalen Krieges door Stefan Th. Possony. (Weenen 1938; Gerold & Co. Prijs R.M. 3.20).

Tee. Wandlungen in der Erzeugung und Verwendung des Tees nach dem Weltkrieg door Dr. Franz Sabelberg. (Leipzig 1938; Bibliographisches Institut A.G. Prijs R.M. 8.50).
Heft 13 der Wandlungen in der Weltwirtschaft, herausgegeben von Geheimrat Prof. Dr. h.c. Hermann Schumacher LL.D.

Schrijver behandelt het vraagstuk in drie gedeelten, t.w. 1o. De theeproductie met haar eigenaardigheden; 2o. De vraag naar thee en 3o. Problemen der theemarkt. Het betoog is ondersteund door veel in overzichtelijke tabellen gerangschikt cijfermateriaal.

Monnaies et banques 1937/1938.

Deel I. Aperçu de la situation monétaire.

Deel II. Les banques commerciales et centrales. (Genève 1938; Société des Nations. Prijs resp. 5 en 6 goudshilling of \$ 1.25 en 1.50).

Een voortzetting van de in 1931, 1934, 1935, 1936 en 1937 gepubliceerde memoranda, resp. voor de eerstgenoemde drie jaar verschenen als „Memorandums sur les Banques commerciales” en voor de laatste twee jaar onder den titel „Monnaies et Banques”.

Het eerste deel behandelt het goud- en wisselkoersenvraagstuk; bankpolitiek en openbare financiën; de monetaire circulatie; de centrale banken; en wetgevingen in zake het algemeene bankwezen.

Het tweede deel van deze Volkenbondspubl. behandelt

in het kort de voornaamste wederwaardigheden van het bank- en geldwezen in 48 staten der wereld, waarover een schat van gegevens is gepubliceerd.

Gedenkschrift 1913-1938 van de Vereeniging Friesch-Groningsche Coöp. Beetwortelsuikerfabriek. (Groningen; N.V. Drukkerij Dijkhuizen & Van Zanten).

Een typografisch uitstekend verzorgd en goed geïllustreerd boekwerk, dat de geschiedenis van deze coöperatie op duidelijke wijze in beeld brengt.

Bevölkerungswellen und Wechsellagen door Dr. August Lössch. (Jena 1936. Verlag Gustav Fischer. Prijs R.M. 6).

De schrijver komt op grond van zijn onderzoekingen tot het resultaat, dat in de vóórkapitalistische periode, toen de oogstopbrengsten den economischen toestand bepaalden, de veranderingen in de bevolking in hooge mate door goede en slechte tijden werden bepaald, dat echter in latere tijden de economische ontwikkeling meer onafhankelijk van den invloed van de bevolkingsbewegingen plaats vond.

De verdeling van het maatschappelijk inkomen (Probleemstelling en grondslagen der verdelingsleer) door Dr. M. J. H. Cobbenhagen, Hoogleeraar aan de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg. (Utrecht 1937; R.K. Werkliedenverbond in Nederland. Prijs f 0.20).

Rede, gehouden op de Economische Studiedagen van de Ontwikkelingscentrale van het R.K. Werkliedenverbond te Berg en Bosch op 14 en 15 September 1937).

Sociale gevolgen van de economische crisis en depressie in Enschede (1929—1937) door Dr. F. van Heek.

Openbare les, gehouden bij den aanvang van zijn colleges als privaatsdocent in de economische aardrijkskunde van Nederland en Nederl.-Indië aan de Universiteit te Amsterdam op 30 November 1937, met documentatie supplement.

Nieuwe Waterweg 1866—1936 door W. van Looveren. Op 31 October 1936 uitgegeven door de Stichting Havenbelangen te Rotterdam, ter gelegenheid van de herdenking van het steken van de eerste spade voor de doorgraving van den Hoek van Holland op den 31en October 1866. (Overdrukken uit De Maasbode en de Wereldkroniek).

Projet de nomenclature douanière. Tweede deel. Comité économique de la Société des Nations. Sous-comité d'experts pour l'unification de la nomenclature douanière. (Genève 1937).

MAANDCIJFERS.

OVERZICHT VAN DEN STAND DER RIJKSMIDDELEN.
Ult. April 1938 (in Guldens)

AFDEELING 1a Dir. belastingen.	Kohieren voor den dienst 1938 1)			Zuiver bedrag der kohieren voor den vorigen dienst t.i.m. dezelfde maand van het vorige jaar 2)
	Benaming der middelen	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn teruggegeven of andersdan wegens betaling op de koh. afgeschr.	
Grondbelast. a.)	9.746.396	—	9.746.396	10.026.999
Inkomst.bel. b)	25.638.107	646.184	24.991.923	22.442.644
Vermogensbel. c)	7.076.590	52.227	7.024.363	6.037.709
Verdedig.bel. I	3.901.979	33.816	3.868.163	2.734.423
Bel. v. d. doodehd.	1.202.699	—	1.202.699	1.011.484
Totalen . .	47.565.771	732.227	46.833.544	42.253.259

a) ¼ hoofdsom + 20 procenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 60—78 procenten. c) Hoofdsom + 75 procenten.

1) Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit ¾ gedeelte van het met 1 Mei 1938 aanvangende belastingdienstjaar 1938/1939 en ¼ gedeelte van het belastingdienstjaar 1937/1938. 2) Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit ¾ gedeelte van het belastingdienstjaar 1937/1938 en ¼ gedeelte van het belastingdienstjaar 1936/1937.

AFDEELING Ib Overige middelen.	April 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeen- komstige periode 1937
Benaming der middelen			
Divid.- en tantiëmebel.	838.493	3.728.448	2.542.871
Rechten op den invoer	7.859.318	30.181.231	30.670.696
Statistiekrecht	188.496	800.414	855.902
Accijns op zout	245.172	873.470	750.964
Accijns op geslacht	638.831	2.456.515	2.359.024
Accijns op wijn	34.407	596.781	583.618
Accijns op gedistill.	2.334.634	9.081.032	9.154.516
Accijns op bier	647.670	2.332.511	1.959.723
Accijns op suiker	4.799.025	18.231.978	17.483.775
Accijns op tabak	2.768.662	11.935.627	11.222.116
Bel. op gouden en zilverw.	46.922	178.765	173.786
Omzetbelasting	5.638.667	23.606.337	22.464.031
Couponbelasting	255.714	2.014.623	2.428.991
Recht. en boeten v. zegel	1.441.914 ^{a)}	8.473.123	12.770.060
Recht. en boet. v. registr.	1.218.387	5.765.751	4.753.646
Recht. en boet. v. succes- sie, v. overgang bij over- lijden en v. schenking	3.651.859	16.181.145	13.250.693
Opbrengst d. loodsgelden	55.016	260.048	280.115
Totalen	32.663.187	136.697.799	133.704.527

¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissionairs in effecten, enz. f 285.817 (Beursbel.). ^{a)} Idem f 1.689.930.

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Dienst 1938	Bedrag van raming	Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand April 1938
Grondbelasting (veertig ten hon- derd van de hoofdsom wegens gebouwde eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.600.000	8.811.454
Personeele belasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden grondslag)	20.000.000	12.049.371
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig opcenten op de hoofd- som)	15.500.000	—
Vermogensbelasting (twee en twintig opcenten op de hoofd- som)	2.500.000	—
Inkomstenbelasting (tien opcen- ten op de hoofdsom)	4.700.000	—
Totalen	52.300.000	20.860.825

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	April 1938	1938	1937
Motorrijtuigenbelasting	5.623.613	9.888.865	9.315.644
Rijwielbelasting	24.910	83.015	73.697
Totalen	5.648.523	9.971.880	9.389.341

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1937/1938 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand April 1938	Zuiver bedrag der ko- hieren voor den dienst 1936/37 tot en met de zelfde maand van 1937
Gemeente.f.belast.	60.243.048	56.847.596
Opv. verm. t. get. v. 50	5.910.208	5.079.515

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1937.

Benaming der middelen	Bedrag van de raming	Zuivere op- brengst over het tijdvak van 1 Jan. 1937 tot en met de maand April 1938
Grondbelasting.		
($\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 opcenten op de hoofdsom der gebouw- de eigendommen.)	10.300.000	10.324.530
Inkomstenbelasting	72.000.000	72.502.564
Vermogensbelasting	18.000.000	20.224.548
Verdedigingsbel. I	8.000.000	10.514.781
Belasting v. d. doode hand	2.000.000	1.999.553
Divid.- en tantiëmebelasting.	13.800.000	22.378.009
Rechten op den invoer	91.250.000	97.259.528
Statistiekrecht	1.600.000	2.769.309
Accijns op zout	2.000.000	1.804.516
Accijns op geslacht	6.000.000	7.358.504
Accijns op wijn	1.800.000	2.204.290
Accijns op gedistilleerd	27.500.000	28.445.658
Accijns op bier	7.000.000	7.814.400
Accijns op suiker	53.000.000	55.300.287
Accijns op tabak	32.500.000	35.336.082
Belast. op gouden en zilverw.	475.000	571.391
Omzetbelasting	62.500.000	74.157.901
Couponbelasting	5.500.000	6.321.552
Rechten en boeten van zegel	16.400.000	32.561.406
Rechten en boeten v. registr.	11.100.000	16.647.004
Rechten en boeten v. succes- sie, v. overgang bij overlij- den en v. schenking	40.800.000	45.030.245
Opbrengst der loodsgelden	500.000	860.794
Totalen	484.025.000	552.386.852

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	15-21 Mei 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	15-21 Mei 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	17.921	479.304	702.094	—	4.250	17.735	483.554	719.829
Rogge	2.965	60.771	113.339	—	—	2.875	60.771	116.214
Boekweit	683	6.709	5.568	—	—	—	6.709	5.568
Maïs	30.324	471.973	470.342	1.159	51.081	61.395	523.054	531.737
Gerst	2.734	151.264	141.044	780	6.917	6.189	158.181	147.233
Haver	486	96.927	62.223	800	7.812	3.180	104.739	65.403
Lijnzaad	9.004	57.235	101.485	975	113.981	108.536	171.216	210.021
Lijnkoek	450	29.050	24.611	100	100	—	29.150	24.611
Tarwemeel	1.703	25.201	13.236	16	6.300	1.910	31.501	15.146
Andere meelsoorten	1.252	14.567	17.720	250	2.184	1.453	16.751	19.173

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 404/405)

¹⁾ Tarwe: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1935 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca. Rogge: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. Gerst: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata. Maïs: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. Lijnzaad: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg, tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT...

Table with columns for various commodities: GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg., KAAS, EIENEN. Includes sub-sections for 'VOEDINGS- EN GENOTMIDDELEN' and monthly price fluctuations from 1927 to 1938.

Table with columns for KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN. ZIJDE, RUBBER. Includes sub-sections for 'GRONDSOFFEN VAN AGRARISCHEN AARD' and monthly price fluctuations from 1927 to 1938.

Table with columns for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETRIJ-IJZER, ZINK, ZILVER. Includes sub-sections for 'GRONDSOFFEN VAN NIET-AGRARISCHEN AARD' and monthly price fluctuations from 1927 to 1938.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 23 Mei 1938

		Activa.		
Binnent. Wis-	Hfdbk. f	8.601.053,34		
sels, Prom.,	Bijbnk. "	118.379,64		
enz. in disc.	Ag.sch. "	475.363,05	f	9.194.796,03
Papier o. h. Buitentl. in disconto		5.400.000,—		
Idem eigen portef.				
Af. Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.				5.400.000,—
Beleeningen	Hfdbk. f	303.136.029,56 ¹⁾		
incl. vrsch.	Bijbnk. "	3.668.931,13		
in rek.-ert.	Ag.sch. "	23.325.878,54		
op onderp.			f	330.130.839,23
Op Effecten enz. ...		329.466.178,85 ¹⁾		
Op Goederen en Ceel. ...		664.660,38		330.130.839,23 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk				
Munt, Goud		113.267.535,—		
Muntmat., Goud		1.367.494.366,18		
		1.480.761.901,18		
Munt, Zilver, enz.		20.871.244,63		
Muntmat., Zilver				1.501.633.145,81 ¹⁾
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds		42.049.759,95		
Gebouwen en Meub. der Bank		4.600.000,—		
Diverse rekeningen		11.913.578,03		
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)		8.905.871,61		
			f	1.913.827.990,66
		Passiva.		
Kapitaal		20.000.000,—		
Reservefonds		4.338.707,82		
Bijzondere reserve		6.600.000,—		
Pensioenfonds		11.400.525,03		
Bankbiljetten in omloop		919.609.985,—		
Bankassignatiën in omloop		9.747,32		
Rek.-Cour. f Het Rijk		149.214.792,01		
saldo's: Anderen		798.355.505,36		947.570.297,37
Diverse rekeningen				4.298.728,12
			f	1.913.827.990,66
Beschikbaar metaalsaldo		755.153.305,76		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is		1.887.883.265,—		
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht				

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) ..... f 65.883.125,—
 2) Waarvan in het buitenland 91.344.098,46

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
23 Mei '38	113288	1.367.494	919.610	947.580	755.153	80
16 ,, '38	113388	1.367.371	919.563	947.119	755.087	80
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
23 Mei 1938	9.195	—	330.131	5.400	11.914
16 ,, 1938	9.178	—	332.173	5.400	9.627
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
21 Mei '38 ²⁾	135.890		185.140	63.920	36.266
14 ,, '38 ²⁾	135.220		189.240	62.740	34.428
23 Apr. 1938	116.574	19.800	185.870	73.216	32.739
16 ,, 1938	116.574	19.514	189.268	73.392	31.024
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
21 Mei '38 ²⁾	1.830	76.800		49.050	55
14 ,, '38 ²⁾	1.680	75.390		54.240	54
23 Apr. 1938	1.555	13.453	50.247	60.581	53
16 ,, 1938	1.767	13.512	50.733	64.843	52
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
18 Mei 1938	327.141	478.592	47.816	7.755	20.750
11 ,, 1938	327.173	482.190	44.218	7.602	19.410
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
18 Mei '38	98.346	28.502	93.175	35.969	48.549	30,8
11 ,, '38	105.741	36.596	87.944	35.459	44.983	28,7
22 Juli '14	11.005	14.736		42.185	29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
12 Mei '38	55.807	420	33	11.115	792	4.073	3.200
5 ,, '38	55.807	413	20	11.864	794	5.292	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
12 Mei '38	5.575	2.786	99.876	854	2.470	17.333
5 ,, '38	5.575	3.114	98.960	21	2.259	21.335
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	948

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
14 Mei 1938	70,8	20,3	5,5	5.229,0	54,4
7 ,, 1938	70,8	20,3	5,4	5.623,2	42,5
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
14 Mei 1938	544,0	1.244,3	5.803,7	955,0	234,1
7 ,, 1938	121,0	1.358,7	5.859,7	953,4	229,7
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) w.o. Rentenbankscheine 14, 7 Mei, resp. 18, 20 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data	Goud	Munt en metaal	Munt en diversen	Buitenlandsche deviezen en goudwaarden	Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie		Rekg. Crt.	
									Schatkist	Partic.	Schatkist	Partic.
19/5 ..	2.734	54	718	495	138	150	228	4.128	15	287		
12/5 ..	2.801	51	758	439	158	150	228	4.244	40	215		

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾	„Other cash“ ²⁾	In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
11 Mei '38	10.649,8	10.640,9	427,1	8,2	0,6
4 ,, '38	10.649,8	10.641,4	434,9	8,2	0,6

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
11 Mei '38	2.564,0	4.132,3	9.291,8	133,5	82,5	—
4 ,, '38	2.564,0	4.148,0	9.285,7	133,5	82,5	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de § op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

2) „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
4 Mei '38	—	8.517	12.325	5.943	26.292	5.226
27 Apr. '38	—	8.587	12.257	6.060	26.382	5.230

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.